

III ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ: З НАДІЄЮ СПОДІВАЄМОСЬ?

Ще в ході підготовки III Всесвітнього форуму українців до цієї акції в самій Україні різні сили ставилися по-різному. Одні відверто ігнорували, другі чекали його з надією як подію великої державної ваги, треті вважали черговим формальним заходом у рамках святкування ювілею Незалежності.

Такі різні настрої нашого роз'єданого суспільства панували і на Форумі, точніше, на його урочистому відкритті 18 серпня, хоча нахненню всім залом співали "Ще не вмерла Україна", читали "Отче наш" і благоговійно слухали слово Святого патріарха Філарета і просили Божого благословення на плідну працю. Не сприяла встановленню загального святкового настрою в залі і присутність Президента. А його привітання і доповідь, у якій глава держави прагнув через "уроки незалежності" консолідувати представників нації, теж були сприйняті по-різному: у численних рядах номенклатури викликали радісне схвалення, у нечисленних представників опозиції, що саме в цей час пікетувала на вулиці палац "Україна" — обурення і гнівний спротив, а в душах розчарованих, розчавлених невіршеними національними і соціальними проблемами вітчизняних інтелігентів та гостей з діаспори — глухе мовчання.

Навіть тоді, коли Леонід Данилович виголосив довгоочікуваний вердикт про те, що "українська мова має бути і буде єдиною державною

мовою в Україні", — народ плескав радше з відчуття запізнілої перемоги над національно індивергентною державною владою. Адже кожен на цій поважній збірці добре усвідомлював, що наступальний процес денаціоналізації в Україні однією фразою не зупинити і буде не так просто врятувати ментальність народу від національної деградації.

І хоч ці настрої і були гостро висловлені з трибуни Форуму у виступах Михайла Гориня, Івана Дзюби, Левка Лук'яненка, Аскольда Лозинського, Павла Мовчана та інших представників істинно національної еліти, їх уже не чув ні Президент, який, виконавши свою місію, залишив зал, ані український народ, оскільки Перший національний канал транслював тільки доповідь Леоніда Даниловича. А такі монополісти українського ефіру, як "Інтер", канал "1+1" і їм подібні, "снізошли" до Всесвітнього форуму українців, "видавши" в ефір коротенькі (між іншим), але прозора тенденційні "інформашки", у яких подали цю важливу державотворчу і націєтворчу акцію як таке собі святково-кейльне збіговисько націонал-патріотів, або чисто формальний захід у рамках святкування ювілею Незалежності.

Взагалі, поза увагою телекомпаній, а отже й поза увагою народу, залишився і другий день Форуму, присвячений роботі секцій, круглих столів, установчих зборів і конференцій. Можливо тому, що він пройшов під знаком серйозних аналітич-

них препарувань суспільно-політичного і національно-духовного життя країни і пошуку виходу із тотальної стагнації.

Що ж, ті, що панують у нашому голубому ефірі, перестраховалися не даремно: резолюції 17-и (мовної, екологічної, культурологічної, медичної, молодіжної тощо) секцій та підсекцій, установчого конгресу керівників українських ЗМІ світу, виголошені на закритті Форуму 20 серпня, були такими нищівними діагнозами хвороби української дійсності, що пропадав будь-який настрій, не те що святковий. Та все одно, деле-

гати аплодували, щоб бодай якимось підбадьоритися, зарядитися наснагою. Але їх тут же збивав "з нахнення" вічний спікер і дотепник Іван Плющ, який головував на завершальному засіданні Форуму: "Не спішіть аплодувати, бо все це лише слова. До діла ще далеко".

Що ж, як кажуть, істина глаголить вустами державного мужа: до триумфу української ідеї в незалежній Україні ще далеко, як і до раю... Але все-таки III Всесвітній форум українців не згасив у серцях присутніх попередів вселенського українства іскорку надії, що нарешті, на

11-му році незалежності та ідея свята об'єднає всіх нас, а головне — владу і народ — у праці і творчості задля України.

Форум прийняв проект Резолюції, обрав новий склад Всесвітньої Української Координаційної Ради, головою якої знову став Михайло Горинь.

Галина ТАРАСЮК

Матеріали III Всесвітнього форуму українців читайте в наступних числах "Слова Просвіти"

НЕ В СИЛІ БОГ, А В ПРАВДІ

Виступ на III Всесвітньому форумі українців

Нас не повинні заколихувати обіцянки та надії. Адже ми знаємо, що Єрусалим був зруйнований, а "місто Сонця" не збудоване й досі.

Смерть нації настає, коли мова відлучається від неї, тобто, коли — за Вернадським — відокремлюється простір від часу. Бо саме в Слові — і час, і вічність, і історія, і безвічність. Простір з іменням Україна — це не те саме, що Україна в часі...

І потрібно це сприймати владі без образи, щоб не підтверджувати тезу академіка О. Панченка: чим гірше йдуть справи, тим більше брешуть і тим більше ображаються за правду. Відомо, що космологос є співвідношенням етносу з ландшафтом, що його вміщає: втрата цієї взаємозалежності спричиняється до спотворення одного з другим. Найяскравішою ілюстрацією є Східна Україна. За чим неодмінно постає втрата пасіонарності, тобто енергетики, тобто вітальності, як в індіанців Америки...

Демографічні порушення гармонійності також ставали катастрофічними. У давній столиці Єгипту — Олександрії — колись жило 50 відсотків греків, 40 відсотків іудеїв, а решта припадала на всіх інших, в тому числі й на тубільців. Де та Олександрія?...

Зміна дискретних систем (біоценозу) на жорсткі призводить до вакууму. Про це знають краще фізики. Це підтверджує відомий постулат: не в силі Бог, а в правді...

Отже, про правдивий стан речей... Усі добре усвідомлюють: найважливішим чинником розпаду СРСР стала національна проблематика. Жорстка суслівська система, що діяла послідовно в напрямку денаціоналізації й витворення нового субетносу, тобто "політичної нації на всій території Союзу", — зазнала краху. Одномоментно...

Історичних аналогів підміни дискретних систем — природних — штучними — предостить. Але найхарактернішою була спроба О. Македонського створити на завойованих ним територіях з еллінів та місцевої людності єдиний великий етнос. Для цього, як відомо, він одружив декілька сот своїх офіцерів-македонців з осиротілими доньками перських вельмож. Його імперія, як субнаціональна система, розлетілася, етнічний конгломерат існував не довше півстоліття... З такими ж намі-

рами вожді Союзу творили "нового советского человека", як одиницю виміру єдиної політичної нації. Чому ж із такою — подиву гідною! — затятістю нові ідеологи України, як А. Деркач, Гриньов чи Малинкович, нав'язують нам причену на крах схему: творення в Україні політичної нації?! На якій ідеології, хто скаже?!

Візантійський суперетнос "вилупився з яйця" (за висловом Я. Гумільова) християнської спільноти і був туго стягнутий догматичними оброчами церковної організації, але ж ми знаємо печальний фінал цього утворення... Саме тому моє питання заадресоване до згаданих опонентів, згідно з рекомендаціями яких в Україні відбувається державне будівництво: яка ідеологія України? Демократичні засади. Але ж вони властиві таким моноетнічним державам, як Німеччина, Японія, Італія, не кажучи вже про Польщу, Норвегію чи Угорщину!

Отже, можна припустити, що "советский" експеримент по створенню нового етносу на території України продовжується... Але це криє певні небезпеки, що виходять за межі власне нашого державного утворення. Адже лише на території України продовжується все те, що започаткувалося за часів Леніна—Суслова—Брежнєва. Інтенсивна й тотальна денаціоналізація усього українського люду. Білорусію до уваги не беремо (вона в союзі). Про наслідки ніхто нібито й не думає. Проте прогнозувати необхідно. І саме тепер, бо два попередні Форуми були форумами національних надій та сподівань. Теперішній форум — це форум підсумків та застережень, які, передовсім, стосуються сьогодишньої влади, для якої, як ми зрозуміли, наші проблеми не є близькими: вони зайняті життєвлаштуванням своїм і своїх російськомовних нащадків. Не можу втриматися від деяких історичних аналогів, де Карфаген, де Терми, де палаци, де розкоші й лаври, що, здається, обіцяли вічне раювання?! У минаючих людей свої сюжети, а в Бога — свої!...

Російський філософ Василь Розанов із жахом відзначив у "Коробах облетілого листа", що в 1918 році він з ентузіазмом будував у Підмосков'ї дачу, а перші постріли сприйняв, як безглузді епізоди... Панове! Історія переважає вас. І Бог не в силі, а в правді...

А яка вона, правда? У чому й де шукати? Пошукаймо в статистичі, може, хоч у ній трохи є правди. Ви знаєте, скільки українських книжок припадає на душу населення в Україні? Яка культура панує в Україні? Де українськомовні канали? Де національні товари на ринку культури? Адже ви всі добре знаєте про катастрофічний стан у сфері інформації та культури.

У яких сім'ях представників українського істеблішменту українська мова є мовою спілкування? І діти, і внуки, народжені в останнє десятиріччя, виховуються і промовляють рідною для вас, але чужою для України мовою. Вже й соромитися цього перестали, як було це в 1993 році...

Про яку українську перспективу може йти мова, про яку українську модерну націю? Можемо лише прогнозувати сумні події, і не спокуюшися думкою, що українській нації в 1993 році зламали хребет. Події 40—50-их років спростували цю тезу.

У часи лихоліть люди захищають не просто територію, а принцип, на якому ґрунтується побут і етика, світогляд і естетика, все те, що назветься, за Євгеном Маланюком, "оригінальним культурним типом", який формується єдиним — винятково-єдиним! — засобом — мовою. Адже в мові концентрується історичне буття нації, а, відтак, і сутність самої людини. "Чи має нація щось дорожче, ніж мова батьків? — запитував Йоганн Готфрід Гердер. — У мові втілені всі надбання її помислів, її традиції, її історія, релігія, основа її життя, все її серце і вся душа. Позбавити народ мови — значить позбавити його єдиного вічного добра". Це висловлювання не сьогодишнього національного радника чи рухівця, а добродірного німця XVIII сторіччя. Ці слова особливо актуальні сьогоди, коли відбувається черговий перерозподіл власності в межах українського ландшафту. Не відбирайте, панове, це єдино вічне добро цілої нації. Бо мова — це вулкан, і наслідки можуть бути непередбачуваними.

Мова, як і церква, — єдиний найвартісний і найпродуктивніший фактор національної консолідації, без чого Україна не відбудеться. Про це відверто говорять вороги незалежної України. І тому вони активно діють в усіх мож-

ливих сферах, прибираючи до рук ЗМІ, нав'язуючи через свої угруповання у Верховній раді України антиукраїнські нормативи, хартії, закони, підтримуючи на обивательському рівні радянсько-кагебістські стереотипи. Ці політики "імперсько-реваншистського гатунку" стають радниками навіть самого Президента...

Але моє слово не до цих "радців", а до представників влади: "Брак культурної самоідентифікації, брак загальнонаціонального смислу існування", — за висловом Івана Дзюби — уже спричинився до ущербного і неповного державного самоствердження. Саме внаслідок цього наше суспільство залишається не посткомуністичним, а "колонізованим".

Загальнонаціональний смисл існування відбувається у межах культури і тільки в ній. Саме культура є способом вираження національної ідентичності та виявленням сенсу буття народу, в ній єдиний відбувається і національна ідентичність, і національний поступ.

Колись великий Борхес зазначав, що кожна мова є "абеткою символів, вживання яких передбачає певне, спільне з співрозмовником, минуле", і, додамо від себе, — ще й майбутнє. Але лише в культурі зберігаються всі актуальності для всіх поколінь, що сприяє постійному самовідтворенню образу людства. І сьогодишнє розмежування на людей "білої" і "чорної" кістки, чи на "суспільство" та "еліту", — при кричущій соціально-несправедливій політиці вкрай небезпечно. Там, де витворюються етнічні химери, тобто поля різновеликих ритмів, там виникають антисистеми, свідками проявів якої ми були нещодавно.

Якби світ розвивався за Богдановим, Бернштейном, Зінов'євим, Бухариним чи Сусловим та доморощеними гриньовими, деркачами та маленковичами, антисистемами витіснили б із планети всі етноси, замінили б їх собою, знищили б усе живе у своїх ареалах, перетворили б свої реальні імпульси у віртуальні... Цього не сталося і не станеться. Ніколи...

І Україна винятком у цьому космічному законі не стане. У світі є могутні імпульси, що протидіють антисистемам. Поштовхи пасіонарності надають щоразу етносам оригінальні ритми біополя. Ми не самітні у світі навіть у такі періоди, які називають глобалізацією. Бог над нами. Бог з нами. І він не в силі, а в правді. А правда з нами!

Павло МОВЧАН,

голова Всеукраїнського товариства "Просвіта", народний депутат України

ДУША НАРОДУ

У рамках проведення III Всесвітнього форуму українців напередодні 10-ої річниці Незалежності України 19–20 серпня в приміщенні Інституту міжнародних відносин КНУ імені Т. Шевченка працювала найповажніша й численна секція “Мовне будівництво в Україні та розвиток української мови”. Секція порушувала на своїх засіданнях проблемні питання сьогодишнього стану української мови в Україні та далеко за її межами.

Керівниками зібрання були чи не найкомпетентніші в галузі мовного будівництва спеціалісти: Голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, директор Науково-дослідного інституту українознавства МОН України Петро Кононенко, Голова шкільної Ради США Євген Федоренко та заступник голови ВУТ “Просвіта”, академік Олександр Пономарів.

У конструктивних, полемічних і часто критичних виступах учасники майже дали відповідь на основне питання: у якому стані перебуває мовне будівництво в Україні і що треба робити для його поліпшення...

У вступному слові до зібрання Голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан зазначив, що питання мови на сьогодні — найважливіша проблема українства.

“Різні є думки з приводу того, що основніше в нашому житті. Одні називають економіку, інші — політику... Мова — цементуюча основа нації”, — наголосив Павло Мовчан. “Говоримо про нинішній стан мови, про її перспективи. Усі, хто зібрався в цій залі, причетні до руху опору. Саме завдяки нам відбувається і збувається держава”, — продовжив промовець.

А ще він сказав, що “політика сьогодні уособлюється”, а тому над окремими селами Буковини майорять румунські прапори. “Російська церква в Україні — не державотворча, засоби масової інформації працюють на зрощення населення. Якщо в Україні не буде

української мови, то на нації можна буде поставити хрест”, — сказав голова ВУТ “Просвіта”. “Ми повинні спільними зусиллями знайти шляхи розв’язання проблем, дати рекомендації, щоб усунути екстремальну ситуацію. Українці повинні реалізувати свої права у своїй державі”, — завершив Павло Мовчан.

Академік Олександр Пономарів порушив проблему інформаційного простору в Україні. Він навів приклади (в історичному аспекті — це 80–90 роки минулого століття), коли в українстві були “просвітки”. А потім почався наступ, який триває досі. У селах і містах дуже багато вивісок російською мовою... Журнал “Пік” донедавна був одномовний, а тепер — двомовний. “Думка про дві України активно мусується в ЗМІ. Радіо ще можна терпіти, а от на телебаченні становище просто жахливе”, — констатував Олександр Пономарів.

Він відзначив доленосну роль діаспори, яка довгий час “була єдиним виразником національної ідеї”.

Петро Кононенко порушив проблему контролю за дотриманням конституційних засад. “Чудові слова Президента, а чи втіляться вони в життя?” — запитував промовець. У його схвильованому слові йшлося про державні структури з питань мовної політики, які зникли на наших очах.

Пролунала критика і на адресу ректорів та міністрів, які налаштовані проти українства. “Коли вмирає мова, тоді вмирає народ”, — сказав Петро Кононенко. Він навіть навіс славнозвісні слова всесвітньо відомого німецького філолога Гердера: “Мова — душа народу”.

“174 рази українська мова була під забороною. Нищили українську сім’ю, книгу...” — такими гіркими були слова доповідача. А ще він зупинився на проблемі підручників та виданні науково-популярних видань про мову.

Доктор Євген Федоренко зі США доповів зібранню про роботу шкільної Ради у США. Він розповів про історію виховання свідомих

українців, які дорожать традиціями і водночас є громадянами іншого суспільства.

Євген Федоренко розповів, з яким ентузіазмом в Америці сприйняли люди факт незалежності України. Доповідач інформував зібрання про видання книжок і про те, що в Америці також бракує літератури для шкіл, бракує періодичних видань... Він сказав, що йому “прикро чути на вулицях чудового українського міста Києва російську мову”.

Професор Київської духовної Академії Дмитро Степовик зробив доповідь на тему “Богослужбова мова в Українській Церкві: старослов’янська чи українська?” Він відзначив заслуги митрополита Липківського в питанні впровадження української мови в богослужіння й особливо Святішого патріарха Філарета. На сьогодні близько 9 млн. віруючих слухають літургію і проповіді українською мовою. Багато богословської літератури видано українською мовою в Київському патріархаті. Йшлося і про четвертий переклад Біблії українською мовою.

Змістовною була й доповідь члена-кореспондента НАН України, директора Інституту української мови НАН України Василя Німчука на тему “Проблеми єдиного українського правопису”. Він укотре дав відповідь своїм опонентам на закид, що новий правопис зорієнтований на діаспору. В основу нового правопису потрапило більше елементів “харківського”. Василь Німчук сказав, що “правопис мусить бути природним, в орфографії має бути не спотворене обличчя. Мова повинна бути такою, яку створив Бог”. Василь Німчук наголосив, що проблеми правопису — це проблеми спеціалістів, а не чиновників і державців.

На засіданні секції “Мовне будівництво в Україні та розвиток української мови” виступили з ґрунтовними доповідями дуже багато фахівців своєї справи. Поділилися своїми думками й відповідальні за мовну політику в різних сферах нашого життя.

На секції доповідали: Павло Євграфов, заступник голови Конституційного Суду України; Микола Кульчинський, голова Полтавського об’єднання ВУТ “Просвіта”, народний депутат України; Катерина Мотрич, письменниця; Микола Гук, голова Севастопольського об’єднання ВУТ “Просвіта”; Світлана Богдан, зав. кафедрою історії культури

У залі засідань

української мови Волинського державного університету ім. Лесі Українки; Юрій Руденко, професор педагогічного університету ім. М. Драгоманова; Марія Олійник, заступник голови донецького об’єднання ВУТ “Просвіта”; Василь Грешук, професор, зав. кафедрою Прикарпатського університету ім. В. Стефаника; Надія Огренич, голова Миколаївського об’єднання ВУТ “просвіта”; Надія Позняк, журналіст телекомпанії “Атланта”; Едуард Рілінг, Віталій Радчук, Петро Марусик та ін.

Товариство ВУТ “Просвіта” готує до друку збірник доповідей учасників зібрання. Отже, з їхнім змістом читачі невдовзі матимуть змогу познайомитися. Секція “Мовне будівництво в Україні та розвиток української мови” прийняла документ — Резолюцію.

● **Василь ОСАДЧИЙ**

III ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ РЕЗОЛЮЦІЯ

Секція “Мовне будівництво в Україні та розвиток української мови”

Учасники секції напередодні 10-ої річниці незалежності України з тривогою відзначають, що за роки незалежності, зокрема за 4 роки від часу проведення другого Всесвітнього форуму українців, українська мова та українська культура не посіли належного місця в державі як основа політичного й духовного життя українського народу. А Верховна Рада, державні структури контролю за виконанням 10-ої статті Конституції практичної уваги не приділяють.

Стан функціонування української мови в усіх регіонах України не тільки не поліпшився, а дійшов критичної межі.

Передбачене ст. 10 Конституції України забезпечення державою “...всесвітнього розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України” так і не набуло поступального характеру.

Особливо небезпечна ситуація склалася в інформаційній сфері. Загальний тираж українських газет знизився до 4 відсотків, на недержавних каналах 90 % передач ведеться виключно іноземною російською мовою.

Потік іноземної преси та книжок із Росії не має жодних перепон. А податкове законодавство українській книзі не сприяє і не захищає її.

Вища школа, зокрема технічні ВНЗ, за невеликим винятком, продовжують російщення українських студентів. Україна опинилася перед загрозю не мати своєї інтелігенції.

Спорт, комерція, торгівля послугуються переважно російською мовою. Багато посадових осіб різних рангів в Україні, велика частина державних службовців у закордонних центрах систематично порушують ст. 10 Конституції України. Має місце призначення на найвищі пости функціонерів, що не володіють або демонстративно не послугуються державною мовою.

Практично не відстоюють вимог Конституції переважна більшість суддів та працівників прокуратури, а частина сама безкарно порушує їх.

Учасники секції звертають увагу державців і службовців, політиків і громадських діячів на те, що зволікання з втіленням у життя ст.10 Конституції України щодо державності української мови загрожую національній безпеці України.

ЗАКЛИКАЄМО:

Верховну Раду України

— прискорити розгляд законопроектів “Про державну мову в Україні”, прийняти ту його редакцію, яка насправді змінить позиції української мови та призупинить російщення країни;

— переглянути проект Закону України “Про загальну середню освіту” з метою відновлення в ньому ст. 7, заклавши в її основу обов’язкове навчання й виховання в закладах середньої освіти державною українською мовою;

— не допустити ратифікації проекту Закону України “Європейська Хартія регіональних мов або мов національних меншин” в його нинішній редакції.

Президента України

— офіційно і всенародно проголосити, спираючись на статті 10—11 Конституції України та Рішення Конституційного Суду України про державний курс на українське національне відродження;

— враховувати при розв’язанні кадрових питань, насамперед при призначенні високих посадових осіб знання ними державної мови та спілкування нею;

— виявити свою владу і принциповість щодо втілення в життя ст. 10 Конституції України, передбачивши контроль за її дотриманням у всіх сферах суспільного життя та відповідальність за порушення мовного законодавства, починаючи зі структур державної влади;

— створити вертикаль державної влади на всіх рівнях для контролю за впровадженням української мови як державної в усіх сферах суспільного життя;

— проводити внутрішню політику,

спрямовану на консолідацію українського суспільства;

— утверджувати державну ідеологію, базовану на українській національній ідеї, на національних і морально-етичних цінностях українського народу;

— встановити 9 березня Державне Шевченківське свято;

— активізувати роботу Ради з питань мовної політики при Президенті України;

— затвердити Національний комітет і програму відзначення Європейського року мов 2001;

— терміново видати Указ Президента України “Про поліпшення видання енциклопедичної літератури” за програмою випуску соціально значущих видань;

— припинити політичні спекуляції навколо нової редакції “Українського правопису” і не пізніше грудня цього року провести підсумкове засідання Національної правописної комісії;

— надати матеріальну підтримку Міжнародному дитячому конкурсу з української мови;

— регулярно інформувати суспільство про хід виконання 10—11 статей Конституції.

Уряд України

— створити в цьому році при Кабінеті Міністрів України Державний департамент мовної політики та науково-експертну комісію для виконання конституційних обов’язків держави перед громадянами і урядових програм з мовного розвитку;

— провести за участю відповідних Міністерств, інших центральних органів виконавчої влади фаховий аналіз та юридичну експертизу актів чинного законодавства, якими регулюється застосування мов у засобах масової інформації, видавничій справі, рекламі та ввести до них відповідні зміни й доповнення;

— створити пільгові умови для розвитку української аудіо- та відеопродукції, домогтися впровадження української мови в системі Інтернет та комп’ютерного навчання;

— здійснювати реальне державне сприяння українськомовній пресі, книгодрукуванню, всім видам україномовної продукції, насамперед для дітей, юнацтва та молоді на основі податкових пільг;

— здійснити фінансування для за-

вершення випуску “Етимологічного словника української мови” з 2001 р. за Державною програмою випуску соціально значущих видань;

— контролювати діяльність Міністерств і відомств стосовно виконання ними мовного законодавства.

Міністра освіти і науки, Міністрів культури і мистецтв, охорони здоров’я, керівників комітетів з питань релігії і спорту

— не укладати і не поновлювати контрактів із ректорами ВНЗ, які нехтують мовним законодавством;

— забезпечити виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 р. “Про державний стандарт освіти”;

— збільшити випуск підручників українською мовою для вищих, зокрема технічних навчальних закладів;

— запровадити для випускників вищих навчальних закладів усіх спеціальностей обов’язковий державний іспит з фахового володіння українською мовою, для чого збільшити час для її опанування студентами в процесі навчання, ввести іспит з української мови для вступників до аспірантури;

— запровадити у всіх вищих навчальних закладах України курс “Сучасна українська мова”;

— створити кафедри українознавства у всіх вищих навчальних закладах, де вони відсутні, й особливо у ВНЗ негуманітарного профілю;

— запровадити серію адміністративних заходів для переведення навчального процесу у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації і форм власності на державну мову навчання, провести атестацію викладацьких кадрів середніх і вищих навчальних закладах на володіння державною мовою.

Міністра оборони України

— розглянути на Колегії Міністерства оборони питання щодо функціонування державної мови у Збройних силах України;

— передбачити заходи, спрямовані на підвищення відповідальності посадових осіб за дотримання мовного законодавства, зокрема ст. 13 Закону “Про Збройні Сили України”;

— передбачити атестування офіцерів та викладачів військових навчальних закладів на предмет володіння й користування державною мовою при

призначенні на посади;

— суттєво удосконалити систему військово-патріотичного виховання підлітків та юнацтва, враховуючи регіональні особливості історичного розвитку, військові традиції та живу пам’ять українського народу;

— покращити якість відбору та підготовки фахівців оборонної сфери нашої держави за критеріями професіоналізму, порядності та відданості незалежній Українській державі.

Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму

— вжити рішучих заходів до викладання державною мовою у навчальних закладах фізкультурного і спортивного профілю, туризму;

— перевести на державну мову підготовку національних команд з усіх видів спорту.

Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення

— дотримуватися конституційних вимог та Закону України “Про телебачення і радіомовлення” щодо мовного режиму ведення телерадіотрансляцій ЗМІ, позбавляти їх ліцензій у разі порушення;

— не допускати ідеологічних диверсій проти українського народу та вжити рішучих заходів щодо навіязування версій про те, ніби в Україні існує дві державні мови — українська та російська;

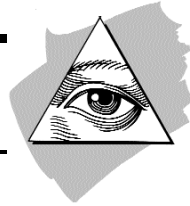
— усім ЗМІ систематично вести рубрику: “Володіти державною мовою — конституційний обов’язок, міра культури кожної особи й суспільства”.

Держкомрелігій

— рекомендувати УПЦ Московського патріархату вести богослужіння українською мовою на всій території України;

— навчальним закладам усіх конфесій вести підготовку кадрів державною мовою.

Роботу секції підготовлено і проведено Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

РОКИ БОРОТЬБИ І ЗВЕРШЕНЬ

Україно, своє осягни!
М. Грушевський

Це заклик до нас Генія України. Великий шлях починається з першого кроку. І дійсно, як усе в природі, розвиток людського суспільства має також свої закономірності. І так ведеться споконвіку. Люди єдналися в родини, з них — у рід, нарід, націю, споріднену в багатоскладний організм — державу. І, зрозуміло, не було й немає такого народу, який не прагнув би створити свою державу та обстояти її. А втративши її в силу історичних обставин, саможертвовно не змагався б відновити. Історія людства свідчить про те, що чимало народів, навіть високої цивілізації, ще в давнину втратили свою державність і навіть зникли зі сторінок історії. Проте деякі народи спромоглися відродитися та повернутися до родини народів світу. Серед них, зокрема, і в Європі: Болгарія, Угорщина, Польща, Литва, Норвегія. І навіть древні народи — Греція, Італія. Притім аж під кінець XIX, а то й у XX століттях.

Те саме і стосовно України-Руси, хоч її державність, а ще й протодержавність, вимірюється тисячоліттями. І була вона практично безперервною. Отак, хоча б з епохи держави антів нашого князя Божо-Буса (IV століття). За нею — полян-русичів (з VI ст.). З неї пошла славетна українська держава Київська Русь, а за тим — могутня Галицько-Волинська держава, королівство Лодомерія, Лицарська Козацька Держава, Руське воєводство, Українська Народна Республіка, після "жовтеньового перевороту" 1917 року. Отож, зі зміною історичних умов змінювалися і форми державності. А 1919 р., закономірно, відродилася незалежна українська держава. І прикро чути, навіть від державних діячів, ніби ми "будуємо", "створюємо" українську державу. Ні, ми її **відбудовуємо, відтворюємо**, бо вона у нас була з давніх-давен. Однак відроджувати свою національну державу іноді важче, ніж її створювати. Скажі-

мо, як фінам, естонцям, латишам та іншим народам, які її раніше не мали. Адже нам відтворювати доводиться не на царині чистого поля, а на буреломі, вчинених попередніми десятиліттями націоналоруйнівних буревіїв колонізаторських завалів. Тяжко деформованого народного господарства. Адже державно самодостатню Україну було перетворено радянським урядом на велетенську зброярню-Молох для силового втілення примарно-безглуздої ідеї побудови "світового комунізму".

До того ж, за тоталітарного режиму свідомо було знищено національно-демократичні сили, які б могли перебрати на себе владу. А отже, й лідерів, що згуртували б наш народ у єдину державну родину.

Майже три чверті століття диктатура комуністичної верхівки з її драконівським режимом правувала Україною. Отож, наш народ був "обезголовленим", що більш ніж відчутно позначається й дотепер на розбудові незалежної України.

Щодо консолідаційної єдності нашого народу в ім'я національної ідеї. За двох імперій — російської та радянської — свідомо і планоно проводилася політика денаціоналізації українського народу і його зросійщення. Отак, як за Пушкіним:

*Славянские ручьи
Сольются в русском море...
(Тобто — зникнуть
ці народи...)*

Шовіністичні акції активно чинилися також "демографічними" засобами. Як асиміляцією, так і розпорошення його розселенням по безмежних обшарах російської імперії. А ще "нівеляцією" нашого народу під єзуїтсько-геноцидними гаслами так званого "єдинокровія" та "єдиновір'я" українців і росіян. Героїчно-епічна ж історія нашого народу всіляко охаювалася. Національних державних діячів України таврували як "зрадників". І чомусь саме свого народу... Отак, щоб українці цуралися сво-

го національного походження. Найменша ж спроба обстояти свою приналежність, як і послугування своєю мовою, — ганьбилися як "український націоналізм". А, до того ж, іще й "буржуазний"...

Все це — лише часточка того, що чинили з нами в Україні, за гіркими словами Шевченка: "На ший, не своїй землі"...

А яку спадщину залишив нам отой самоніщівний режим так званого "планового господарювання"? Україн занедбане сільське господарство і, як наслідок цього, — "диво". Хлібодарна Україна навіть у врожайні роки мусила старцювати закордонний хліб. А до того ж — технологічно вкрай застаріла технологія промисловості з таким же устаткуванням. Більше ж удосконалене використовувалося не на потреби народу, а лише на агресивну політику радянського режиму. Такий же суцільний розлад був і в енергетиці, транспорті. І, зрозуміло, — у науці, медицині, освіті, соціальному забезпеченні людей. Таким чином ті, що довели Україну до критичного стану, і зараз чинять шалений опір прогресу в нашій незалежній державі. Вони не схамулилися і знов тягнуть наш народ до примарного "комунізму", яким нас спокушали з початку минулого століття і від якого відсахнулося людство всього світу.

А тепер спадкоємці отих "вождів" і "вождиків" глузливо-демагогічно досікуються, чому незалежна Україна за десять років не піднялася на рівень найпотужніших держав світу. Попри те, що саме вони і тепер стоять на перепоні нашого поступу. А свого часу спричинилися до такого стану в Україні. Отак, як у відомій притчі: "Один недоумкуватий жбурнув у колодязь кам'яну брилу, а дванадцять мудрих тужаться понад силу витягти її..."

Отож, якщо ми прагнемо розбудувати свою омріяну і всіляко незалежну Україну, нам життєво необхідно докласти всенародних зусиль. І свідомі громадяни України впевнено та послідовно торують до цього шлях, долаючи зло-

вісний опір агресивних сил — і "своїх" і "братських".

А нам уже є немало чим пишатися і на що спиратися з того, що створено лише за десять років. Вже відновлена і стверджується українська державність. Вона визнана країнами всього світу. Тепер Україна — не "філіал" СРСР, а рівноправна світова держава. Вільна Україна, попри всі намагання внутрішніх і зовнішніх агресивних сил втягти її в криваві конфлікти, за 10 років не зазнала страхіття воєн і неминучих втрат. Наші люди не стали втікачами від воєн з кланками за плечима, зі своєї землі в чужину, в безвість, не страхалися повернутися на руїни та згарища рідних осель. І тільки незалежна Україна змогла самохітно позбутися жажливої ядерної зброї, якою її "нагородив" отой "братський союз". Україну тоді "величали" третьою за потужністю ядерною державою в світі, хоч її територія становила лише 5% обшару Радянського Союзу. І ми були приречені стати заручниками, з жажливою загрозою спопеління. Адже всі ядерні ракети НАТО були націлені на землю і людей України...

Тепер солдати і офіцери України є чатовими своєї рідної батьківщини. І свій синівський обов'язок виконують в Україні, а не на далеких "гарячих точках" чужини. Громадяни вільної України не зазнають масово-моторошних репресій, які в Радянському Союзі десятиріччями були систематичними і безпідставними. Люди вільно будь-де і будь з ким обговорюють навіть гострі політичні проблеми, не боячись арештів чи заслання. Немає в незалежній Україні міжнародних розбратів і, поготів, кривавих сутичок. Впала назавжди тяжка "залізна завіса", яка морочними десятиліттями відгороджувала нас від усього світу, лякаючи нас "імперіалістами". А тепер ми повернулися до загальнолюдської спільноти, частиною якої колись були. Увійшли до ділових міжнародних об'єднань. Україна створила свою державно-фінансову систему і грошову одиницю —

гривню. Тим самим звільнила себе від кабальних для неї примх "рублевої зони". І гідно пройшла через вир світових грошових криз. І лише незалежність дозволила закрити Чорнобильську АЕС, зведену у нас без згоди на те України і не в її потребах. І тим самим усунути страхітливую загрозу для всього світу на багато століть.

Ми усвідомлюємо, що це десятиріччя не було легким для України, як розуміємо й те, хто і чому чинив нашому поступу опір. Таке є прикритим, але закономірно неминучим у боротьбі світлого майбутнього з морочним минулим і його опором у перехідний час. Проте ми не зазнали в хлібодарній Україні впродовж цього десятиліття голодоморів, спрямованих радянським режимом на винищення нашої нації. Все тут наведене є тільки часткою наших життєво важливих національних проблем. Хоч ми і тепер живемо досить скрутно, однак молоді пагінці нашого майбутнього добробуту на наших очах рясніють і зростають. Зміцнюють віру, що їх плоди — для нас і нащадків наших. І це не лише сподівання.

Узагальнюючи ж виклад своїх вистражданих думок 88-річної людини, з радістю засвідчую те, що є очевидним і для наших недругів: ідея вільної, незалежної України ствердилася. Українська Держава є і, нарошуючи потужності, крокує своїм шляхом до могутності і щастя у віки. І я безмежно радий тому, що дожив до цієї здавна омріяної мети. А мої понад піввікові змагання за це не марні. Отож, за прислів'ям древніх римлян: "Per aspera ad astra!" — "Через терни — до зірок!" В добру путь, український народе!

Опесь СИПИН,

● ветеран воєн, заслужений діяч культури, заслужений архітектор України, член Комісії та наукової ради по відтворенню пам'яток при Президентові України, Головний експерт Всеукраїнського фонду імені О. Гончара

«КНИЖКОВИЙ САД — 2001»

Здавалось би, що в нашій сьогоднішній економічній ситуації парадоксально звучатиме вислів — свято української книги. Як не дивно, але це справді свято! Інших слів не скажеш. III Міжнародна книжкова виставка-ярмарок "Книжковий сад — 2001", організована Державним комітетом інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Українською асоціацією виробників поліграфічної продукції та Київською міською державною адміністрацією засвідчила, що таке свято можливе. Виставка-ярмарок "Книжковий сад — 2001", присвячена 10-й річниці Незалежності України, проходила 15–19 серпня у приміщенні Палацу мистецтв "Український дім". У програмі виставки-ярмарку безліч заходів. Тут і ділові зустрічі, і укладання угод, і семінари поліграфістів, і виставки робіт живописців, і презентації крашчих книг, і круглі столи за участю делегатів III Всесвітнього форуму українців, і відзначення дипломами та почесними грамотами кращих видань та видавців.

Понад 170 підприємств та видавничих установ звітують 10-й річниці Незалежності України. Подібної кількості учасників не було за всю недовголітню історію нашої

держави.

15 серпня виставку-ярмарок відкрив віце-прем'єр-міністр України Володимир Семиноженко. У своєму слові він сказав, що не можна без хвилювання переступити порогу "Українського дому". Говорив і про традиції, які ми успадкували завдяки слову та книзі.

Голова Держкомінформу політики, телебачення та радіомовлення України Іван Драч наголосив на тому, що "книжка — це втілення душі. Щоправда, ми часто забували про українську книжку. Останнім часом з'явилися і кошти, і надія, що після нафти і газу книжка буде давати державі найбільші прибутки".

Президент Української асоціації виробників поліграфічної продукції, народний депутат України Михайло Онуфрійчук вітав присутніх від оргкомітету, який очолює Президент України Леонід Кучма.

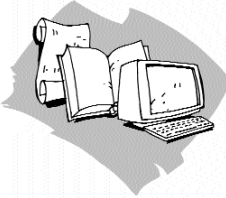
Про готовність до співпраці з українськими книговидавцями говорили заступник голови Держкомполіграфії Білорусії Станіслав Нечипорович та гість із Москви Олександр Стручков. Народний депутат України Борис Олійник зупинився на проблемі книгорозповсюдження, яка потребує дер-

Фото О. Кутляметова

жавного втручання. Важко навіть порахувати престижні видання, які можна було і побачити, і придбати на виставці.

Інф.

ЧИ УКРАЇНЕЦЬ — МЕНШИНА В УКРАЇНІ?

Продовження.
Початок у числі 19, 2001 року

Ось просторий і вартий того, щоб його зачитувати, лист *Петра Панянчука* з Миколаєва. Його найбільше турбує те, чому так вільно, іноді навіть заохотливо з боку владних структур почуваться в Україні сили, які й не маскують того, що їхня мета — зруйнувати, знищити українську державність. Як розуміти те, що “просто з парламентської трибуни ми ще недавно чули: “Скільки надо будет, столько и расстреляем”, як розуміти й те, що зовсім вільно почуваться у нас люди, які відкрито очолюють союзи... по відновленню Союзу, борці за відновлення імперії?” “Чому, — дивується далі п. Панянчук, — ми не беремо в цьому плані приклад з Чехії, Литви та інших країн, не беремо приклад з Німеччини, яка свого часу на владному рівні поставила крапку на своїй біді — нацистській партії? Ми ж боїмося бути недемократичними, і я не розумію, чого чекаємо? Чи не новітнього Леніна, який об’єднає всі ці сили і на додаток направить на Київ якогось новітнього Муравйова? Щоб ми знов колись казали: “Якби ж знаття!...” Ну, скільки ж нам ще треба наступати на ті самі граблі?”

Добродій Панянчук наводить один з прикладів того, як для компрометації держави ліво-реваншистські сили використовують будь-які нагоди. “Ось слухаю на ультракороткій хвилі Верховну Раду, де якраз розглядалося питання про СНІД, туберкульоз, інші хвороби. Здавалося б, понадпартійне, нейтральне питання. Та ось до мікрофона підбігає член фракції комуністів Мармазов і, киваючи на незалежність України та на Президента, видає таку дивину: у Союзі цими хворобами хворіли мало, а в незалежній Україні (треба вважати тому, що в незалежній) — епідемії. Звичайно ж, бідування людей позначаються на кількості хвороб. Тільки ж чому не було згадаю депутатом, що сприятливу ситуацію для поширення цих хвороб було створено ще завдяки старанням того ж Союзу? Адже це ще Союз обібрив до нитки власних людей, забравши ще 1 квітня 1991 року навіть “гробові” заощадження, адже це також Союз подарував нам Чорнобиль, що різко вплинув на стан здоров’я населення. У промовця ж винною у всьому виявилася незалежність, і ніхто — ні головуєчий, ні хтось з інших депутатів — його не виправив. Чи не цікаво?”

Слушно пише П. Панянчук і про те, що зовсім не передбачуваний Беловезькими угодами розподіл Чорноморського флоту (тим більше за обставин, коли Росія не знає, що робити з усіма іншими своїми флотами) прислугується хіба що меті, яку один з російських політиків сформулював словами: “Крым — это та уздечка, которой мы *обратим* всю Украину”, а

стосовно ж мовного питання, то позиція цього дописувача з м. Миколаєва така: “Українська мова настільки ж природня для українця, як і дихання чистим повітрям. Нема забрудників — нема й проблем. То ж як шкода, що тих забрудників у нас предостатньо. Та ще й штучно створених. І не без далекого прицілу!”

Адже давно відомо: хочеш знищити народ, відняти його територію — знищ його мову. І це добре розуміють всі ті, котрі різними способами мусують у нас мовне питання, ополчуючись — відкрито або ж хитро-викрутливо — проти одвічної мови цієї землі — української.

Коли ці дії мали місце в колишній царській, а опісля й у більшовицькій російській імперії — це зрозуміло. Але, коли це твориться сьогодні в нашій вже незалежній державі, то пробачте, куди дивиться державна влада? Тобто ті, хто повинен чітко оберігати нашу незалежність від найприхованіших спроб її нищення. А що, як не нищення означає сьогоднішнє розгульне зросійщення України? Адже, погляньте, який шалений наплив російськомовних видань заливає наш книжковий ринок і весь інформаційний простір! Маскують же це... під демократичний принцип захисту мови меншин. Знаєте, якби це стосувалося, скажімо, кримськотатарської меншини, то такий довід треба було б брати до уваги. Але ж... російській мові ніяке знищення не загрожує. Адже в неї, на відміну від української чи кримськотатарської, є своя надійна скринька (Росія), де вона пречудово зберігається і захищається. І, до речі, там вона має статус державної мови. Для всіх! Без огляду на меншини: українців, якутів, татар, чукчів, чеченців, яких генцидно знищують, і т. д. Відсоток же тих меншин у Росії значно більший, ніж у нас в Україні росіян!

То чому ж частина з них тут, у нас в Україні, так уперто бореться за принципи, яких аж ніяк не дотримується у самій Росії? І чому ми на державному рівні не даємо достойної відсічі таким “мудрецам”? І доки так буде? Невже аж до того часу, поки “соізвольте” прозріти нинішні викувані ще в старій кузні деякі наші керівні кадри? Як правило, російськомовні! І скажу: вперто російськомовні! Хоч багато хто з них і непогано володіє українською мовою. Володіє, але вперто працює на її знищення...

“Володіє, але вперто працює на її знищення...” — я нарочито повторю ці слова та прокоментую обурення П. Панянчука з Миколаєва хіба що у той спосіб, що без нашої, українців, вимогливості, наступальності, без нашого, сказати б, тиску й натиску — помітних змін ні в загально-суспільній, ні в мовній ситуації очікувати марно. Йдеться бо про питання, де відчуття владою (а в ній нам обіцяли — пригадаймо! — великі зміни) нашої, українства, волі особливо потрібне.

Кажучи це, я усвідомлюю, настільки то непросто — змобілізувати, виявити оту волю у тих наших областях, у яких зросійщення давно вже перейшло критичну точку. Ну, наприклад, у Донецькій області, звідки, з міста Костянтинівка, озивається *Володимир Зуй* (він майстер спорту України — гирьовий спорт, викладач англійської мови, який, одначе, відмовився працювати у місцевому сільськогосподарському технікумі на знак протесту проти зросійщення навчального процесу). У своєму листі він пише: “До вас звертається колишній викладач технікуму, а нині пенсіонер. У період нашого національного піднесення я майже вірив у те, що коли буде у нас власна держава, то не мене і двох років, як всі заговорять українською мовою. Так або приблизно так говорив у той час Володимир Яворівський.

І от на десятому році існування нашої держави і ювілею, що вже минув, Закону про мови я відчуваю себе чи не єдиною на сто відсотків україномовною людиною в місті. У жодній установі тобі ніколи не дадуть відповіді державною мовою, тому що

батьки міста керуються не Законом про мови, не Конституцією України, а рішенням обласної ради про так зване “двужазичіє”. Це те рішення, яке забезпечує панівне становище російської мови у всіх ділянках суспільного життя, а українська, як була, так і залишається бідною пасербицею. Про те, що живемо в Україні, нагадують хіба що державний прапор над міськрадою та ще печатки на довідках. А в той же час комуністичний ватажок з трибуни Верховної Ради брехливо заявляє, що “миллионы людей в нашей стране лишены возможности пользоваться родным языком”, а відомі депутати Красняков, Алексеев, Чародеев та інші створюють неформальне об’єднання “за культурно-мовне рівноправ’я”. Так, наче в Україні створено нестерпні умови для функціонування російської мови. *Боже мій, мені більше нічого так не хотілося б, тільки щоб вона помінялася місцями з українською!* Кожна бо школа, кожен навчальний заклад, кожен дитячий садочок — це в нас осередок зросійщення. І це — майбутнє України? У цій атмосфері нарощування зневаги до українства нашої депутатці у Верховній Раді тов. Пасєчний, у рідній школі якої вчиться 80% українців, на зустрічах з нею можуть ставити будь-які запитання, окрім одного: коли в нашому місті буде хоча б одна українська школа?”

“Спілкуватися мені ні з ким”, — закінчує свого листа В. Зуй і на завершення наводить деякі власні вірші. Один з них починається рядками:

*Живу я нині, як в екзилі,
Як той ізгой, чи емігрант...*

Запитання: хто відповість за подібне самопочуття, що проймає і десятки, сотні інших листів, які я одержую?

Як-от і від *Володимира Калашникова*, народного артиста України, та його друзів з м. Луганська: “У містах нашої області продовжує чинитися вслякий спротив запровадженню в освітніх закладах та в державних установах української мови. І оскільки серед депутатів Верховної Ради ще досить тих осіб, які й понині продовжують політиканські забави, сповнені неповаги до державної мови, то й депутати місцевих рад поспішно приймають вслякі рішення про двомовність. Здавалося б, ця справа враховує запити населення. Та, як переконаємося, подібні рішення на практиці є узаконенням процесу упослідження державної мови, і не лише в чиновницьких кабінетах. Зокрема, у багатьох містах та селищах Луганщини ще немає жодної української середньої школи, відсутня обласна українська газета. Телерадіоефір над Донбасом майже цілком заповнила мова іншої держави. А де ж мова держави України?” І далі з цього листа: “Приємно нам вітати у себе високих гостей з Києва. Та коли послушаєш більшість з них, то складається враження, що вони є державними мужами Російської Федерації, а не України. Чому державні службовці всіх рівнів не несуть відповідальності за впровадження української мови як державної на теренах України?” І на завершення листа: “Українська мова, не заперечуючи інші мови, має посісти належне державній мові місце в Україні. І найперше це стосується освіти і державних установ. Чужою мовою незалежну Україну збудувати неможливо.”

Пише *Олексій Журавель* з смт. Васильківка Дніпропетровської області: “Наче вже й уряд змінився, а ситуація з нашою мовою не змінюється, навіть навпаки. Приклади? Будь ласка. Вмикаю український телевізійний канал. Незрозуміло, якої він національності: пісні — російською, кіно — російською, новини — так, як колись при Союзі (тобто диктори по-українськи, інші, майже всі, — по-російськи), мультфільми — російською, голова податкової адміністрації — російською, прокурор Сумської області — російською. І це тільки впродовж останніх двох днів. Закликають нас виконувати закони, не виконуючи їх самі. Спостерігаю приклади, коли

ще вчора написи були російською і українською, і, здавалося, ще один крок — і буде по-українськи, аж у ряді випадків знову перейшли на російську. Наприклад, у написах виробів місцевих фармацевтичних фірм, на цукерках. Або: “сода пищевая Лисичанского содового завода”, “соль пищевая “Артемсоль” і т. ін. Ну, а вже наші дніпропетровські ВНЗ, в тому числі технікуми, як викладали по-російськи, так і викладають”.

Якщо О. Журавель характеризує дніпропетровську ситуацію, то *Володимир Цисельський* з с. Хомутець Брусилівського району на Житомирщині (“я селянин, я з села” — пише він про себе) змальовує ситуацію, як вона йому розкрилася у столиці, в Києві. А як розкрилася? Так, що “коли я зайшов на Хрещатику в один магазин і попросив те, що мене цікавило, показати, то мені зневажливо відповіли: “Ви із деревні?” Відчувши підвищення тиску, не захотів я і роздивлятися той товар, вийшов з магазину, став біля книжкової розкладки, на якій не побачив жодної української книжки, і подумав: чи не в Росію я приїхав?”

А далі у листі В. Цисельського запитання: “Кому треба подякувати і кому вклонитися за це насильство? Хто дає дозвіл на випуск друкованої продукції російською мовою у такій кількості назв та у такій тиранності по відношенню до видань державною мовою? Чи, може, це турбуються, що ми за час незалежності вже призабули російську мову? Чи, може, комусь це для якоїсь політики треба? Чи, може, це такий вигляд мусить мати демократія? Чи, може, це в нас такий закон про пресу, який перебуває у суперечності з моральним законом, що мусить діяти всередині кожного з нас? Кого спитати, чому? Невже це ми вже стоїмо на колінах і бачимо безвихідь?” Як твердо знає автор листа, “пріоритетом повинна бути державна мова — так, як воно є скрізь у світі, і в Росії теж”.

“Ситуація починає нагадувати найгірші радянські часи, — пише від імені групи депутатів Рівненської міської ради *Віталій Порочук*. — У багатьох регіонах нашої держави неможливо придбати ні української книги, ні газети, більшість молодіжних FM радіостанцій працює російською мовою, в газетних кіосках переважає російськомовна і власне російська періодика”.

Це в цьому листі — узагальнення, а ось як конкретизує його *Володимир Матвієнко* з Запоріжжя, де, я, до речі, не так давно побував та зустрівся з сотнями людей цього краю, які висловлюють найглибшу стурбованість з приводу мовних процесів у державі: “Багато хто в нас навіть на рівні найвищого місцевого начальства досі дивиться на україномовних, як бугай на червоне. В області десятків газет, телерадіокомпаній з явно вираженою українофобією. “Комсомолец Запоріжжя” миттю став “молодежною інформаційною газетою”. Інші газети — тільки шапки українські. Радіоканали всі російсько-англомовні. Ледь жевріє одна-однісінька “Запорізька правда”, яку переважно передплатує село, та й то не дуже, а це ж — орган адміністрації, виконкому...”

Листи “плачів” оцих моїх “письменників”, як ви безсердечно відгукуєтесь, пане Толочку, ідуть та й ідуть з усієї України і, до речі, свідчення цих “письменників” про істинний стан з українською мовою мають ту цінність, що відбивають не якісь “середньоукраїнські” показники, якими часто і немало хто прикривається, а конкретно-регіональні. Ось ви, пане Толочку, наприклад, стверджуєте: “Масово перейшли вузи і школи”. Так, у прикладанні до західних теренів держави ці ваші констатації правдиві. Але ж ви рівною мірою прикладаєте їх і до всієї України, тобто і до Центру, й до Сходу та Півдня, а в результаті виходить з тих констатацій суцільна фальш...

● **Анатолій ПОГРІБНИЙ**

Далі буде

СЕСТРА

Брат розпалився, схопив відро холодної води й... вилив на Валю, промовивши: "Може, ти відтепер знатимеш, як треба говорити гарною українською мовою!"

Валія народилася як несподіванка батькам.

У родині Чорноволів вже було двоє дітей — п'ятнадцятирічний Борис і десятирічний В'ячеслав. Жили скромно. Зараз навіть важко уявити, як могли в тій сільській тісній темній хатині перебувати батьки-учителі з трьома дітьми. Але пізній донецькі були раді — мамина поміч ростиме! Бувало мама, вічно зайнята у роботі, учительській і господарській, просила старшого — Бориса: "Погляди Валю, я ж тебе, Боріку, гляділа". "Гляділа мене, то й її гляди", — незадоволено відбуркувався Борис, якому вже кортіло парубкувати. І за Валею доглядав ще сам малий Славко. Тулив животом до свого і тягнув сестру скрізь за собою, тільки ноги її по землі волочилися! Так, мабуть, їм було суджено: йому — опікуватися сестрою, а Валі — все життя бути прив'язаною до Славка.

В.Ч.: "Славко закінчив десятий клас, коли я пішла до першого. Найяскравіший із моїх дитячих спогадів про Славка — його останній шкільний день народження. Прийшли його однокласники, були й дівчатка, закохані в Славка. Гамірно, весело! Я подарувала брату кульочок цукерок у цупкому папері. І він так зворушено посміхнувся!"

Брат в усьому був прикладом для мене. Вчився він легко і всі довкола не раз дивувалися: звідки він стільки усього знає у цьому забитому селі! На все у малого Чорновола завжди була готова відповідь. А задачки розв'язував швидко за математичку. При тому був страшенно наполегливим у праці — міг сидіти до ранку над рішенням, яке йому не давалося. Я знала: слухатися, батьків шанувати треба, як Славко, вчитися, як він. Такої ерудиції, як брат, я, може, й не мала, але старалася всього досягти великим трудом, щоб не відстати від Славка й не поганьбити прізвища Чорноволів. Могла гірко плакати через четвірку!"

У ті часи було модно розводити при школах шовкопрядів. Валі запам'яталося, як Славко відзначили серед найкращих, але в заохочувальну поїздку на ВДНГ до Москви не взяли. Мовляв, не годиться його нагороджувати поїздом, бо люди скажуть, що навмисне сина завуча виділяють. Славко почувався обраним — чому його не взяли? Адже він заслужив. Зібрав гроші і самотужки, мало не товарняками, дістався до Москви і таки був на тій виставці. Відчуття справедливості його надихало.

Школу Валія, як і брат, закінчила із золотою медаллю. Славко був для неї не лише прикладом у навчанні, але й постійним дороговказом. Поштовхи до національної свідомості, любов до України, рідної мови — усе, що згодом стало її характером і способом життя, формували в ній Славко. Вже студентом він не раз навідувався додому з товаришами і їхні політичні розмови не проходили повз сестрині вуха.

В.Ч.: "У нашому селі, як власне майже скрізь по Україні, говорили суржиком. І я теж уживала слова на зразок "канешно" і "наверно". Славка, який слідував за чистотою мови, це, звісно, не могло не дратувати.

Якось він у черговий раз приїхав додому, а я — в черговий раз — відповіла йому своїм "канешно". Брат розпалився, схопив відро холодної води й... вилив на мене, промовивши: "Може, ти відтепер знатимеш, як треба говорити гарною українською мовою!"

І Валія старалася. Українська філологія, яку вона обрала як фах, була свідомим вибором.

Мама плакала в хліві ночами, ридала, щоб ніхто не чув

В.Ч.: "А це Славко дуже любив своє село, знав усі його куточки. У селі був хутір Чорноволів, а куточки мали чудернацькі назви: Банихове, Вилупівка, Вищий і Нижній осередок, Трастівка, Пустовітківка. Славко міг розпові-

Валія Чорновіл

дати цілі історії, пов'язані з цими назвами, багато знав і про наш рід.

Нашій невеличкій сільській хаті Славко мав окрему кімнатку з віконцем на береги. Твердий тапчан, на якому він спав, завжди був охайно застелений. А коло хати Славко насадив великий квітник і сам його сапав і поливав. Одного року із настирцями висадив своє ім'я — "Славик" — так називала його мама. Ті настирцї довго цвіли..."

Валю не в'язало з рідним селом так, як брата. Славко, коли не приїжджав — завжди зупинявся в селі, скрізь бачив стежки, якими ходив у дитинстві, йшов на батьківські могили. Валія ж село сприймала відчужено. Мабуть, тому, що більше від брата у тому селі пережила. 44-річним трагічно загинув їхній старший брат Борис, мама потрапила в лікарню з інсультом, Славко був на засланнях. У селі пережити це було особливо важко. Валія відчувала різне ставлення до братового арешту — але більшість злорадно тішилася: "От який був розумний, і де тепер опинився?" І коли їхня мама побивалася за сина, від односельців ніякої підтримки не мала. "Вибач їм, — не раз казав Валі Славко, — вони нещасні залякані люди. Їм гірше".

Батьки любили усіх своїх дітей: Валю як дівчину більше жаліли, а на Славка поклали особливі надії. Довелося ж їздити за сином по тюрмах і під тюрми, страждати й

страждати... Мама плакала ночами, у хліві, щоб ніхто не чув, ридала, як свого часу її мама за сином, який не повернувся з фронту.

Батько, побачивши як Славко мислить, зрозумів, що нічого з цим не вдієш. Його син не перший в роду, хто постраждав за ідею. Старший брат батька Петро — вірний комуніст, заврайвно — був свого часу репресований. Тітка за сулію горілки передала йому передачу, а той у відповідь — записку: "Мотре, яка зараз влада?" Бідний так і не зрозумів, за що розплачується! Батьки розповідали про це дітям, хотіли вберегти хоч Валею. У снігах завше висіла торба: сало, сухарі, часник і цибуля.

В.Ч.: "Одного разу посеред ночі підїхала якась машина, завітала фарами. У хаті знявся елемент — мама почала прощатися з батьком... Виявилось, що то просто гості до сусідів. Але, Боже, у якому страху ми жили, як бідували в ті "прекрасні часи"! Сім'я учителів не мала ні з'їсти, ні пити, а кирзові чоботи були за щастя. Батьки розповідали, що наш Славко народився узимку, в лютий холод. У хаті стіни були вкриті снігом. На щастя, виручили... цигани. Уночі, під сніжок (бо й це каралося) назбирили хмизу й висипали коло нашої хати — щоб було чим грітися".

У маленькому худенькому тілі Валентини виявилася міцна душа

Доля В'ячеслава постійно перепліталася з долею Валентини. Коли його ув'язнили вперше, Валія вчителювала під Києвом. Її одразу ж викликали в КДБ, а згодом звільнили з роботи. Рік Валія навіть не виходила з хати — аби не чути перешіптувань за спиною та аби батьки ще й за неї не переживали. Дивом вона знову потрапила працювати в добру школу. За нею постійно були закріплені агенти, директора без кінця й краю тягали на розмову місцеві катебісти. Але якось вдавалося їй втриматися й вчителювати. Директор, очевидно мужня людина, на візитах до високих установ стояв на своєму: Валентина Чорновіл — кращий учитель у районі й у нього до неї претензій немає. А можливо, не було вказівки "зверху" зайвий раз зачіпати сестру Чорновола, бо "там" знали, що В'ячеслав неодмінно прореагує на будь-який факт терору щодо сестри і збурить громадськість.

Валія розповідала дітям у школі правду про розкуркулення, про культ особи Сталіна, про мужність Василя Стуса й інших борців за ідею. Їй хотілося, щоб увесь світ знав,

Родина Чорноволів

за що караються в тюрмах брат і його однокласники.

У її маленькому худенькому тілі виявилася міцна душа.

В.Ч.: "Як я так тоді ризикувала? Була дуже прямолінійною, все лізла на рожен, ніби йшла на

свою погибель. Але не могла поступитися ідеєю, за яку страждає Славко. І тільки завдяки Славкові я героїчно стискала свої кулачки".

Саме Валентина була тією ниткою, яка увірвалася спецслужбам, і вони так і не змогли "повісити" на Чорновола видання "Українського вісника". Хоча вже мали чимало прямих і непрямих доказів. КДБ нічого не варто було зламати людину — й більшість, хто потрапляв у лабету системи, "кололися". Заарештували в черговий раз і Валею. Зробили очну ставку з чешкою Ганною, якій Валія привозила "Вісник", а та передавала далі.

— Ви знайомі?
— Знайомі.
— Що ви передавали?

— Я подарувала Гані вишиту блузку, а вона мені свою. Навіщо ти, Ганю, на мене щось вигадала?

Спеці тиснули на Валею до останнього, маючи на руках уже наказ про її звільнення, страхали, що посадять, "а вдома — батьки". Страшна система!

Назвалася, як наснилося, нареченою й була нею

Майбутнього чоловіка Валія зустріла також у братовому оточенні. Микола Плахотнюк був студентом медінституту, займався культурологічною роботою — розповсюджував "Вісник", організовував вечори для молоді, колядки. Валія захопилася струнким симпатичним і енергійним юнаком.

В.Ч.: "Перед арештами 1972 року у ніч з 6 на 7 січня приснився мені дивний сон: йду я до Миколи, а мене не пускають. Я прориваюся, благаю: "Пустіть, це мій наречений". 12 січня їх усіх заарештували. Я понесла передачу в КДБ (це могли робити тільки родичі, але не всі були такими сміливими) і, як уві сні, назвалася Миколиною нареченою. Так по справі Плахотнюка й проходила. Його засудили до 12 років. За увесь час нам дозволили лише одне побачення".

Микола був безмежно вдячний дівчині за сміливість і увагу до себе. Але на другому році листування написав, щоб не зв'язувала собі ним світу. Одружуватися в тому закладі, де він був, не дозволялося, а без цього не могло бути й побачень. Та й узагалі, казав, вийти "з закладу" шансів мало. Що переживала Валентина — словами не передати. Допити, арешти, міліція ходила по п'ятах, смікали на роботі, а ще треба було підтримувати батьків...

Але зрадити Миколу, як і Славка, не могла. А так легко було схибити!

В.Ч.: "З часом я викреслила із життя те пекло. Але я горда з того, що все витримала. А я ж навіть не знала, як Микола до мене й ставиться! Але оскільки назвалася нареченою, то й була нею. Пізніше, вже в кримінальному таборі, ми стали з Миколою на рушник. Мали аж дві доби особистого побачення. Як на мене дивилися? Мені те було байдуже, я почувалася щасливою з того, що маю такого чоловіка. Син Богдан — знахідка нам

Сестра і брат

на старість, я народила його в 42 роки, вже й не сподіваючись мати дітей".

Може, ми з Миколою якісь трохи й дивні, але досі живемо ідеями. Хай він і не може побудувати палац для мене — але мені того й не треба. Я маю поруч людину, з якою розуміємося. Ми й зараз можемо проговорити до ранку. Хоча, здавалось би, про що там уже говорити — таке життя прожили!

Коли загинув В'ячеслав, Валентина відчувала, що загинула й вона, й Україна

Найвищою оцінкою свого життя Валентина Максимівна вважає те, що Славко завжди їй довіряв і добре про неї відгукувався. В одному з листів до сина Тараса В'ячеслав Максимович виклав цілу теорію про те, хто у їхньому роду був сильним і витривалим. І першою назвав Валею.

Пам'ятні їй перші львівські мітинги за Незалежність. Штовхати ідею Незалежності доводилося "східняку" Чорноволу. І він галасував, аж горло йому хрипло.

В.Ч.: "Пригадую, як В'ячеслав створював УГС. Уже не стало ні мамі, ні тата. Ми ремонтували батьківську хату, а В'ячеслав так захоплено говорив: "Це буде партія!" Я дивилася на нього, як на божевільного — яка партія? Ми знали одну партію — Комуністичну. І в голові не могло ув'язатися, як якась спілка, якої ще й немає, перетвориться на партію?! "Ти не бачиш уперед", — сміявся брат. А я йому: "Ой Славко, ти знову сядеш".

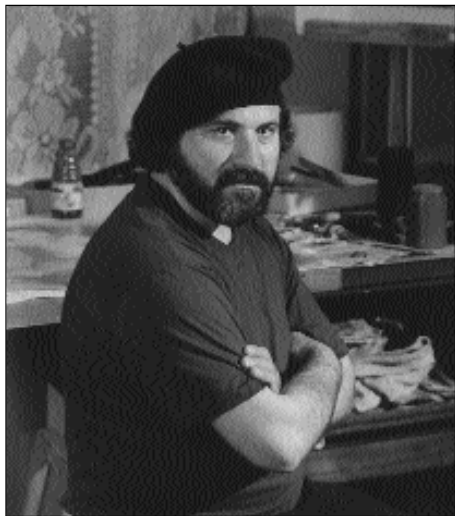
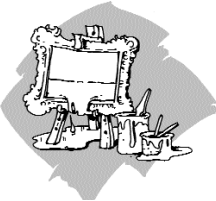
Потім В'ячеслав ходив і по одній людині збирав в УГС. І як треба було крок ступити над прірвою, там був Чорновіл, а тепер до його слави багато охочих примазатися".

Вона ніби й не займалася політикою, а займалася. Не була в жодній партії, ні в Союзі Українок, де головувала В'ячеславова дружина Алена Пашко, ні навіть у Славковому Русі. Але в Незалежності України є й її крихта.

Коли загинув В'ячеслав, вона відчувала, що загинула й вона, й Україна.

В.Ч.: "Є в людському житті щось таке, чого ніяк не пояснити. Наша мама померла напередодні Славкового дня народження. На свій день народження — 23 березня 1999 року — я востаннє бачила живого Славка. Тепер я піду за ним.

А якось В'ячеслав мені наснився. У сні я розмірковувала, що б то написати на його пам'ятнику, коли — дивлюся — він сидить і пише: "Я — це ти, я — це ти, я — це ти". І роздає усім

Вперше відважуюся розмовляти з людьми не через мої картини, а словом. Це крайці думок щодо політики, творчості і друзів, сім'ї і моїх сподівань.

Політика

Вихором пролетіли по нашій Україні останні десять років минулого століття — десять років надій і розчарувань, злетів і падіння у відчайдушній спробі вирватись із цупких смертельних лап червоного молоха, який, здавалося, наклав своїми чорними крилами і дух, і думку мільйонів людей.

Дев'яності роки не стали переломними. Ми сьогодні живемо надією на Божу благодать, яка зійде на нас, осяє і виведе на сонячну дорогу свободи. «І серце жде чогось», — писав Учитель і Пророк. У цій скруті не помічаємо, що губимо високих достойників, які звали нас до руху, бредемо як вівці без пастуха — хто куди. Ми все мудруємо над конструкцією (нашого) колеса, б'ємося лобами один з одним, витрачаючи на це найважливіше — Час.

Он як далеко вже в морі Надії наші сусіди — поляки, які рішуче скину-

«І СЕРЦЕ ЖДЕ ЧОГОСЬ...»

ли зі своїх ніг баласт минушини. А наш корабель все шукає шляху. І капітан, і команда не налягають на весла — чекають вітру, а мудрі люди нам підказують: «Вітру не буде — треба гребти!»

Творчість

«Чайка» — дума про мою маму і про землю — матір Україну. Моя перша картина, що розірвала павутину сірих буднів і дала мені для злету крила. Це було як благословення Божим духом, сильне і величне. Ще й незабутнє, як перше кохання. Все перевернулося в моєму житті, пропала бездіяльність та байдужість. Я ніби вдруге народився у житті, в творчості.

Друзі

Нажив собі багато чудових друзів і купу недругів навіть серед близьких людей, одначе перевірів і себе, і їх на міцність — на решті зрозумів, що російська приказка про «сто рублів і сто друзей» нічого не варта. Справжні друзі — тільки в однині.

Сім'я

Стаю на коліна перед своєю дружиною

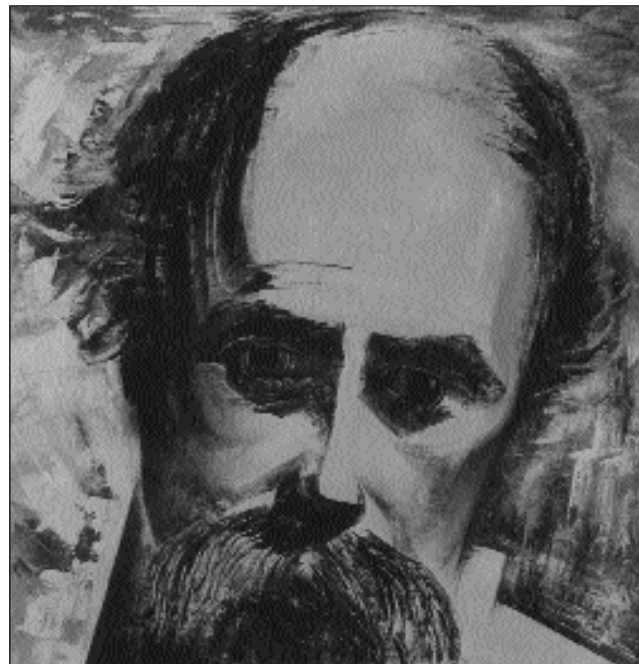
Поліною, що без вагань, на шкоду своєму таланту до поезії і малювання, дала мені можливість повністю віддатися творчості. Не кожна жінка може бути справжнім другом і натхненням. Хай береже тебе, кохана, за твою жертвовність святая Божа сила.

Сподівання

Вірю, що ті образи Душі Української, згорьованої віками небуття, розтерзаної, але незнищеної, які поставили на моїх полотнах, рано чи пізно розбудять в людях думку і поривання до Добра і Світла. Як я хочу хоч одну зневірну душу повернути до справжнього й достойного життя.

На виставці в Національному музеї Тараса Шевченка, коли мою творчість було представлено на здобуття високої Шевченківської премії, одна старенька жінка дала мені пораду: виставити свій поліптих «Гетьманський шлях» на оглядини у Верховній раді України.

Я мусив із сумом відповісти, що представники влади не цікавляться не тільки моїми гетьманами, а й геніальними творами Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, наших сучасних поетів, художників, композиторів. Їх узагалі не цікавить, як живе і виживає наша творча громада. Скажу конкретніше: на моїх виставках (а їх було

«І серце жде чогось...». 2001 р.
Полотно, олія

майже півсотні) я жодного разу не зустрів когось із можновладців. А я ж бо знаю, що без підтримки духовності всі економічні блукання будуть безрезультатними. Складки і драпіровки можна навчитися гарно змальовувати, але чи за тими складками хтось побачить живу Душу? Вочевидь, що ні.

Валерій ФРАНЧУК,
член Національної

Триптих «Катерина». 2001 р. «Та нема де притулитись...»
Полотно, олія

ПОДАРУНОК НА ІМЕННИНИ

Відкриваючи виставку портретів художника Бориса Плаксія, директор музею І. Кавалерідзе, відомий діяч українського кіномистецтва Ростислав Синько сказав: «Ідея створення галереї портретів «Творці незалежності» нарешті втілена в життя».

Справді, на портретах Алли Горської, В'ячеслава Чорновола, Василя Стуса чи Василя Симоненка оживають і хвилюють незабутні образи наших сучасників-провісників і щирих патріотів української держави. Вельми вдало також нама-

льовані відомі нам письменники, артисти, художники, політичні діячі, серед яких — Олесь Бердник, Іван Марчук, Микола Руденко, Степан Хмара, Левко Лук'яненко, Іван Драч, Михайло Горинь та інші. Тут же, на відкритті виставки, вони звертаються до нас (і до майбутніх поколінь) з екрана документальної кінострічки Р. Синька «Кредо». Що ж тут ще сказати? Це гарний святковий подарунок на іменини України.

М. С.

Художник Борис Плаксієв за роботою

НЕБЕЗПЕЧНА СИМВОЛІКА

Дослідники стверджують, що інтелектуальний потенціал у людини на 95% формується завдяки зоровому сприйняттю світу. Цьому особливо сприяють твори образотворчого мистецтва. Існує навіть статистика, чого і скільки дає людині ця споглядальна культура. Так, естетики — 80%, пізнавальності — 10%, просвітництва — 5% і комунікабельності — 5%. Пригадаймо, як всіма засобами тиражували ленінську цитату, що «з усіх мистецтв для нас найважливішим є кіно». Саме пропагандистській комунікабельності (масовості) надавав той режим першорядного значення в усіх видах мистецтв.

Нерозв'язаною і небезпечною проблемою для тієї системи була найбільша галузь зорової культури — декоративно-ужиткове мистецтво та книжкова графіка. Адже воно все не дзеркально-зображувальне, а умовне, поетично-символічне, а символіки тоді дуже бо- ялись.

Отже, величезний пласт української народної символіки, особливо політичної, був під табу, а тому й невідомий зовсім кільком поколінням т. зв. совєтських людей.

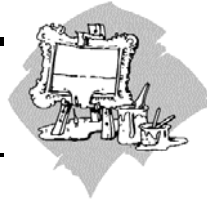
З гордістю мусимо зазначити, що Державний герб України — триця — належить до найкращих за змістом і формою знаків світу. І хоча українофобія нав'язала нам образливу кличку до нашого герба — «тризубець», тим наводячи на думку, що тризубий — це каліка, доживаючий свій вік, але з часом і цей імперський штамп відпаде.

Діячам усіх видів і технік графічної та декоративно-ужиткової культури час зосередити увагу на відродженні репресованої національної символіки. Особливої уваги цій соціально-мистецькій проблемі слід надати в школах та відповідних вузах України. Молодь повинна знати, що українці не «населеніє німечини тризубців», а нащадки святої Трійці.

Декоративні символи і знаки, заборонені радянською цензурою

Василь ВЕЧЕРСЬКИЙ,
художник

ЗАЧАРОВАНА НАРОДНИМ МИСТЕЦТВОМ

Продовження.
Початок у числах 15, 18 2001 року

На виставках у Києві та Москві Олександра Олександрівна Екстер зустрічалася з художницею Марією Синяковою. Синякова здобула художню освіту у студіях Харкова і Москви, багато подорожувала, знала нове французьке мистецтво — імпресіоністів, Гогена, Матісса. З нею, молодою, розумною, вродливою, було цікаво й весело.

Улітку сестри Синякови виїздили на свою дачу в село Красна Поляна під Харковом. Там часто гостювали поети і художники — Велимир Хлебніков, Давид Бурлюк, Василь Єрмилов, Борис Пастернак. Хлебніков присвячував вірші і Марії, й її Батьківщині — Україні. Напівжартома-напівсерйозно запевняв друзів, що всезагальне щастя прийде до людства тоді, коли

чина" незабаром на весь світ уславить українську поезію, що мине не так-то й багато часу, і замість журливих рядків він проголосуватиме:

*Минує як сон блаженний час
І готики й бароко.
Іде чудовий ренесанс,
Байдуже мружить око.*

У яскравих, мов веселка, акварелях М. Синякової, серед чистих, наче дощем омитих барв, ходять ошатні дівчата, скачуть кудись гордовиті вершники, поважно походжають городяни в циліндрах, гарцюють коні, пахнуть корови. А довкола синіють озера, сяє жовтогаряче сонечко. І все те намальовано поривчасто, беззавітно, довірливо, як малюють діти або дорослі з чистою дитячою душею. Художниця твердила: "Колір — це поезія, а живопис — радість для людини".

У житті бувають символічні зустрічі. 1986 року вийшла з друку книжка Велимира Хлебнікова "Творения". На її сторінках зустрілися поет і друзі його молодості — Марія Синякова та брати Бурлюки, Казимир Малевич, Василь Єрмилов, творами яких проілюстровано книжку.

НАРОДНА МАЙСТРИНЯ

Київня поспішають на виставку, організовану Олександром Олександрівною Екстер. На глядачів чекають твори селянки Ганни Собачко. Рослинний орнамент у її роботах несподівано збагачується оригінальними вигадками. Серед переплетіння фантастичних листочків і квітів прозирає не менш фантастичний образ птаха, звіра, а іноді й людини. Навіть орнаменти інших народів — китайські, індійські — з якими познайомила майстриню Євгенія Прибильська, вона інтерпретує по-своєму.

Дивовижні кольори в її роботах, особливо оксамитово-синій, що підносить настрої малюнка, червоний і жовтий надають йому святковості. Плавні контури, ритм ліній і форм заспокоюють, наче оспівують радість буття. Часом настрої малюнка змінюється, лінії загострюються. Здається, навколо запанувала тривога. Чорна барва вдирається в неспокійний, рвучкий, тепер уже асиметричний ряд ліній.

Відкриваючи виставку творів Ганни Собачко, Олександра Екстер сказала:

— Ганна Собачко — приклад того, що народне мистецтво й у своєму розвитку залишається народним. Але для того, щоб воно існувало і квітло, сповнювалося новими силами, воно повинно припадати до живих джерел сучасного мистецтва, органічно засвоювати його...

ТЕАТРАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ

До О. Екстер сценічні декорації склалися з розмальованих куліс, задника або з трьох стін того чи того приміщення. Навіть декорації, створені міркусниками, зокрема Головіним і Добужинським, майже нічого не змінили. Їхні роботи — ошатний, святковий, багатобарвний живопис — лише тло для гри акторів.

...Якби в один із днів 1916 року, хтось із найпалкіших шанувальників театру побачив жінку, яка щойно вийшла з поїзда "Київ — Москва", йому б і на думку не спало, що вона привезла із собою революцію у світовій сценографії.

Олександра Екстер приїхала до Москви на запрошення Олександра Яковича Таїрова. Талановитий режисер з України, Таїров мріяв про прищеплення театрові пластики руху, про розкріпачення тіла актора, про свободу у створенні ма-

сових мізансцен.

Мріяв режисер і про нову сценографію.

Замість пишного антуражу Екстер запропонувала створити на сцені цілу систему рухливих, лаконічних, чітких геометричних майданчиків для гри акторів. У залежності від бажання режисера, їх можна було підіймати на будь-яку висоту над коном. Вони, як і рухливі, гвинтоподібні сходинки, розширювали або звужували простір сцени. Режисер дістав можливість створювати виразні композиції з акторів, а наявність на сцені дзеркал, різних блискучих фактур, перетворювали драматичну гру на яскраво-виразне видовище.

Так уперше в історії світового театру рухливі конструкції замість мальованих декорацій були запроваджені Екстер у Камерному театрі Таїрова. Відтоді і з'явилося поняття: театральні конструкції.

"ФАМІРА КІФАРЕД"

Перша спільна робота Таїрова й Екстер — п'єса Інокентія Анненського "Фаміра Кіфаред".

Головний герой п'єси — син фракійського царя і німфи — Фаміра — уславився своєю грою на кіфарі. Він викликав на змагання муз. За це зухвальство вони жорстоко його покарали — позбавили зору й музичного чуття.

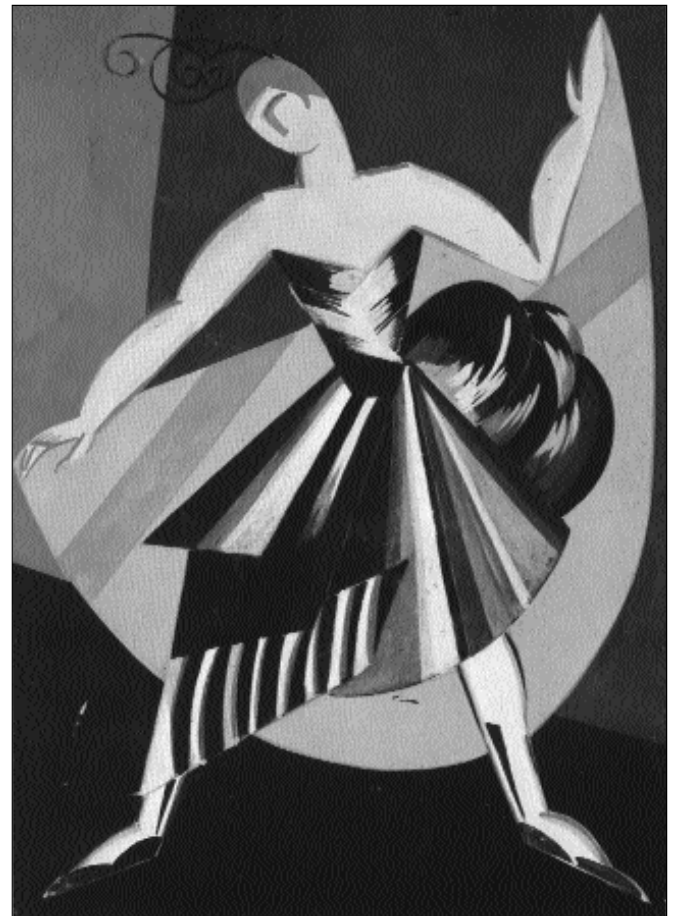
Коли московські театральники прийшли на прем'єру вистави, вони були певні, що побачать на сцені пишну південну рослинність, обов'язковий античний храм з обов'язковою колонадою та античними скульптурами, акторів у традиційних туніках.

Публіка наче заціпилася від подиву. На сцені — суміш українського народного лубка і кубо-футуристичних конструкцій. Декорації динамічні: асиметричні зсуви, зломи, лінійні звиви надають постановці напруженого темпу і ритму. На широких сходах звиваються тіла ваханок.

Була тут і південна рослинність — кипариси. Але які! Геометризовані, з умонтованими в них сходинками, на які, наче акробати, видиралися сатири.

Лаконічні форми декорацій відповідали духу первісних ритуалів.

О. Екстер відобразила античність як дитинство людства, ескізи до "Фаміри" були дитинно-фантастичні. Тлом для персонажів слугував насичений синій колір, як на малюнках Ганни Собачко. А грецький стародавній вазопис своєю простотою також схилив художни-

О. Екстер. Іспанський танок. Ескіз до балету Б. Ніжинської. 1920. Гуаш на картоні

цю до кольорового і лінійного лаконізму.

ЇЇ СПЕКТАКЛІ

Наступний спектакль О. Таїрова з декораціями та костюмами О. Екстер — "Саломея" за п'єсою О. Уайльда. Декорації об'ємні, динамічної форми, з ребристими подіумами. Художниця вдається до різких зіставлень вертикальних, горизонтальних, діагональних ліній. Контрасти чорних і червоних кольорів допомагають повніше передати похмурість і хижість царя Ірода.

Костюми перетворюють акторів на живі кольорові скульптури. Але ці скульптури — у новітньому, кубістичному стилі. Їх геометризм підкреслюють фалди, які не лягають природними бганками, а стирчать, ніби вони зроблені з металу чи кольорової фольги. В костюмі Іродіади є щось металево-безжальне. Фалди одягу солдата — ніби продовження його меча і щита.

Спектакль мав величезний успіх. О. Екстер оновлює не лише драму, а й балет. У мансарді на Фундуклеївській вулиці вона проектує костюми до вистав балерини Броніслави Ніжинської, засновниці київської "Танцювальної студії руху". Таких костюмів балетне мистецтво не знало. Спрощені до геометризму, підкреслено гранчасті, вони чи то з епічної минувшини, чи то для майбутніх велетнів. Яке передбачення сучасного спортивного балету!

— Дорогу новому рухові! — проголошували прихильники О. Екстер і Б. Ніжинської. — Відкриймося впливам міста з його пришвидшеним темпом, синкопованим ритмом, прямолінійністю будов, силою і точністю спортивного жесту!

Лаконізмом перейняті ескізи художниці до Шекспірівського "Отелло". Кілька різних за висотою гранчастих паль, чорних з одного боку і жовтогарячих з другого, виструнчилися, як важезний мур феодальної фортеці. Цей мур, ніби гармошка, може розсунутися, або, як пастка, зсунутися. На фоні паль — беззахисні постаті акторів. Соляний, жовтогарячий колір, що несе життя, і чорнота небуття на гранях стовпів означають "бути чи не бути". Суворий упорядкованості двірського етикету відповідають навіть хмарки, білі, але неприродно прямокутні. Вертикалі паль і горизонталі хмар — це композиційний контраст, за допомогою якого підкреслено незатишність, нежиттєвість світу.

●

**ДМИТРО ГОРБАЧОВ,
ПАОЛА УТЕВСЬКА**

О. Богомазов. Трамвай. Львівська вулиця у Києві. 1914. Олія на полотні

*На хвилях світового танцю
Здійметься вітер гопака.*

Точилися нескінченні розмови, зокрема про фольклор.

Одного разу Хлебніков, говорячи трохи роздратовано про сучасну поезію, зауважив: — Бальмонт оспівує смерть, а народна творчість — життя...

Марія додала:

— Мене від песимізму вилікував селянський живопис. У нашому селі я маю багато друзів. Як люди розмальовують свої хати! Як веселі лубки прикрашають їхні домівки! Варто придивитися до писанок, ікон, гаптування. Їхні барви сповнені лірикою і піднесенням, гумором і добротою. Як цього бракує сучасній поезії! Я нещодавно прочитала вірш якогось Тичини... Прекрасно, але як скорботно. От послушайте:

Стою. Молюсь. Так тихо-тихо скрізь,

—

*Мов перед образом Мадонни.
Лиш від оселі плывуть тужні,
обнявшись, дзвони, —*

*Узори сліз.
Лише з-над хмар часом прилине
Прощання з літом журавлине —
Погає, як грезет із риз.*

Не знала художниця, що цей "якийсь Ти-

М. Синякова. Єва. 1914. Акварель на папері

Марія Потикевич-Заболотна — ветеран ОУН-УПА. Доля цієї жінки була щедрою на випробування, вона витримала їх з мужністю, що не може не захоплювати.

Їй було всього “надцять”, коли брала участь у бойових діях, потім — в'язниця, тортури, табори в Ухті та Воркуті. Типова доля шляхетної галицької панни з доброї родини, чия молодість збіглася з роками війни.

“За сиротою ніхто не заплаче, тому йди у підпілля”

— Найважче було, коли у мене на руках помирили повстанці, зовсім молоді хлопці. Просила, щоб сказали, звідки вони — потім родичам могла б передати останні слова, відмовлялися: — Я знаю — моїх на Сибір ще не вивезли, а тебе можуть спіймати енкаведисти, катуватимуть, мимоволі викажеш, — згадує колишня медсестра з'єднання “Енея”, яку тоді знали під псевдонімами “Василиха”, “Марійка” чи “Монашка”.

Упродовж трьох років — ліси Західної України (“ми мандрували від Сарн на Рівненщині аж до Уманського району, нас називали “пересувною лікарнею”), сувора романтика означала і такі неприємні речі як воші, короста і постійний нічліг просто неба за будь-якої погоди.

Ще з тих років зберіглася стійка нелюбов до... волів.

— Оксана, місцева підпільниця, дала пару цих тварин для похідного шпиталю. Що за неповороткі створіння! Кінь — зовсім інша справа — і з-під обстрілу винесе, і пораниених перевезе швидко. А волів відтоді просто ненавиджу.

— Як Ви опинилися в УПА?

— Не опинитися я там просто не могла. В 1941-му, коли прийшли німці, разом з батьком ходила до Чортківської тюрми (Тернопільська обл.) впізнавати родича серед мертвих в'язнів. Моторшна картина закатованих закарбувалася у пам'яті на все життя. Мені ж у тюрмі довелося побувати, ще не народившись.

Маму — вчительку, яка ось-ось

З 17-ти НА ВСЕ ЖИТТЯ — ТІЛЬКИ ЗАДЛЯ УКРАЇНИ

сподівалася дитини, арештувала польська поліція за те, що виступала перед громадою, закликаючи посилати до школи дітей.

— Україні потрібні освічені громадяни, щоб не було такого: навесні треба школяреві за плугом ходити, а восени для нього чобіт бракує.

Вагітну дружину, продавши для того шматок поля, викупив з неволі чоловік, випускник Віденського університету. Через рік і дев'ять місяців після народження доньки молодшої вчительки Стефи не стало — рак крові. Перед смертю написала Марійці листа: “Будь щирою україною, кохай свій народ і рідну землю. А як прийдеться бути в тюрмі за любов до рідного краю, то не жалій”.

Маленьку Марійку віддали на виховання старшому братові батька, Онуфрію. Той свого часу був січовим стрільцем.

— Іти в повстанці порадив двоюрідний брат Мар'ян Пилипчук: “Ти сирота, коли загинеш, нікому буде за тобою плакати, тобі потрібно бути в підпіллі”. І я поїхала до Львова, до дядька Михайла, материного брата. Було мені тоді 17 років.

Дядько був директором читальні. Коли приїхала небога, запропонував: “Хочеш піти на танці?”

— Яка ж дівчина не хоче? Я радо погодилася, хоч і не дуже вміла тоді танцювати.

Зала, по якій кружляли пари, дуже здивувала: у кутку сидів старий німець з пістолем і грав на гармошці. Дядько пояснив:

— Німець — для конспірації. Йому купиш пляшку шнапсу, і він нічого знати не хоче. А нас його присутність рятує від фашистського патруля, вони ходять за арештами. Той їм свій “хайль!” відсалютує, вони йдуть собі і нас не цікають. Молодь, яку бачиш тут — члени організації, пе-

ребувають на вишколі, мають зброю.

Згодом я теж приєдналася до ОУН, перед тим треба було вивчити історію козаччини та стрілецьчини, статут націоналіста, пам'ятку юнака.

— Що означає останнє?

— Своєрідний збірник правил для молодих українки чи українця. Звідти запам'яталося: “Якщо ти перебуваєш у товаристві чоловіків, то вважай, ніби серед них присутній твій батько чи брат — тоді твоя поведінка буде порядною”.

10 років таборів — за те, що “лечила ранених бандитів”

— У читальні познайомилася зі своїм першим коханням — Володимир Чайківський, син греко-католицького священика. Листувалися, я, закінчивши підпільні курси медсестер і курси агітаторів, працювала районною пропагандисткою в Болехівському районі. Одного дня отримую телеграму: “Влодко вбитий, приїжджай на похорон”.

Володю, застреленого німцями, поховали в його рідному селі. Біля труни не плакала, сліз не було, вже потім вибігла з поминального обіду на цвинтар. Раптом поміж кущів біля могили з'явилися люди в уніформі. Я злякалася було, а вони:

— Плакати вміємо, а боротися? — Так мій шлях до УПА було визначено, вирішила йти разом з повстанцями на Волинь.

А перед тим в Болехові зустрілася з іншим Володимиром, Заболотним, він розповсюджував заборонену літературу в Східній Україні. Виявилось, що знав колись мого першого нареченого.

Зустріч, своєрідне оспівдання і прощання були лаконічними, як того вимагав воєнний час.

— Якщо не вб'ють мене і вас, і

якби ми зійшлися знову, то знайте, Маріє, — був би вашим другом на все життя. Я вас завжди буду шукати.

Знову вони зустрілися аж у Воркуті, після років ув'язнення. Там поборалися, там з'явилася на світ перша дитина — донька Стефа.

— У 1945-му НКВД буквально прочісувало ліс, сотні вже не було, нас залишилося всього 16 чоловік. Я вирішила перебиратися до Львова, сподівалася, що зможу там врятуватися.

Не судилося — в дорозі потяг зупинили, бо в когось знайшли зброю, Марію заарештували, повезли до Рівного.

У тюрмі провела рік і шість місяців. Катували, на очах Марії били тих, хто її знав. Усі одногоспосно твердили: “Ми не знайомі”.

Вирок “именем СССР” прирікав Марію на 10 років таборів і 5 — позбавлення політичних прав після терміну за те, що “лечила ранених бандитів”.

У в'язниці в Чорткові, куди тимчасово перевезли заарештовану, якось викликали Маріїно батька:

— Ваша дочка?

— Ні. Я не вважаю її своєю донькою, її виховував мій брат.

— Це правда, — відповіла Марія.

Лише декілька років тому вона побачила батька зовсім іншим, хоча з дня його смерті минули десятиріччя.

— Познайомилася з немолодою вчителькою, у неї тато колись мешкав на квартирі. Вечорами вони з чоловіком чули від батька таку фразу: “Іду спати, тільки помолюся за свою донечку — вона невідомо де, по світах, а чи жива — не знаю”.

В таборах Марійка писала вірші, що потім ставали піснями. Блокнот з віршами, знайдений під час обшуку,

став “перепусткою” до табору з суворішим режимом у Воркуті. Там 25-річна ув'язнена важила на той час, було, аж 29 кг. І все одно вижила. А вірші, записи-свідчення про долі подруг з табору передавала на волю — за межами табору їх ховали у трубі залізного ліжка. Пізніше написане стало основою для двох книг Марії Потикевич — “Нескорена пісня” і “Нам дуже треба жити”.

У подружжя Заболотних народилося троє дітей, двоє синів з'явилися вже в Україні. Є шестеро онуків. Та з ними немає дідуся — Володимир Семенович помер у 1988-му.

— Невдовзі після смерті побачила його уві сні, він говорив мені: “Співай, працюй, пиши, бо дуже треба”.

Зараз Марії Василівні — 77, у якій, щоправда, важко повірити, зважаючи на дивовижну енергійність їх власниці. Вдома її застати важко — постійно в роз'їздах, на конференціях, зустрічах тощо.

Одна з засновниць Руху, товариства “Меморіал” в Чорткові, “Союзу українців”. Член товариства “Просвіта”, до якого належала ще в юні роки. Організовувала Спілку політв'язнів Чортківщини та братство УПА. Ображається, коли хтось натякає, що в її віці можна було б і перепочити:

● — Мені потрібно ще багато зро-

ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

Яку тобі, Боже, складу я хвалу?
Мій спів — то ж твоє дання.

В. Стус

В Україні склалася вкрай несприятлива ситуація: знищується українська книга, через телебачення пропагується культ насильства, сурогатної культури, примітивного розуміння сенсу життя. Це ставить перед науковцями надзавдання — розробити принципово нові засади виховання молоді на основі загальнолюдських цінностей: ідеалів добра, любові, милосердя, справедливості. Це можливо тільки через утвердження національної системи виховання, збереження і збагачення духовного потенціалу українського народу. Творча спадщина українських письменників, і зокрема Василя Стуса, в цьому плані є неоціненним скарбом.

За принципом Стусового світобачення людина буде поводитись і чинити правильно лише тоді, коли керуватиметься голо- сом свого розуму, тобто джерелом формування її естетичних норм повинен бути “чистий розум”. Дане уявлення недосяжне раціональному науковому пізнанню, бо з точки зору “чистого розуму” дійсність роз- глядається як вільна активність індивіду, аналогом якої можна вважати свободу.

У поезіях Василя Стуса духовне домі- нує над тілесним:

*Крізь сотні сумнівів я йду до тебе,
добро і правдо віку. Через сто
зневір. Моя душа, запрогала неба,
в буремнім леті держить*

*путь на стовп
високого воєню, що осіяний
одним твоїм бажанням.*

(Палімпсести. К. — 1992. — С. 109.)

Вищий рівень мислення потребує над- зусиль. Це як молитва до Бога, що вражає своєю енергетикою:

*Боже, не літості — лютості,
Боже, не ласки, а мсти,
дай розірвати нам пута ці,
ретязі ці рознести.*

*Дай нам серця неприкаєні,
дай стрепіхатий стогніє,
душ смолоскипи розмаяні
між чужинецьких вогнів.*

(Палімпсести, стор. 120.)

Поет віддає всього себе духу як ваго- мій внутрішній силі, слідує своєму істинно- му духовному призначенню, відкриває та- ємницю свого безсмертя.

Сила духу спонтанна, вона виникла за несподіваними людському розуму закона- ми через синтез мовних одиниць. Франко називав її “вогнем в одежі слова”. Сила ду- ху діє при створенні Стусом його поезій з великим напруженням своєї направленос- ті. Вона — воістину творче начало:

*Пам'яті А. Горської
Ярій, душе! Ярій, а не ридай.
У білій стужі сонце України.*

*А ти шукай — червону тіль каліни
на чорних водах — тіль її шукай.
Бо — горстка нас. Малесенька щоп-*

та

*лише для молитов і сподівання.
Застерігає доля нас зарання,
що калинова кров — така густа,
така крута, як кров у наших жилах.
У білій стужі білих голосів
це гроно болю, що паде в глибіню
на нас своїм безсмертям окопилося.*

(Палімпсести, стор. 147.)

Мова поезій Василя Стуса і національ- ний дух тісно взаємопов'язані одне з од- ним; вони гармонійно доповнюють одне одного. Видатний мовознавець Вільгельм Гумбольдт відзначав, що правильність і ба- гатство розвитку мови прямо пропорційно пов'язані із дією на мову сили національ- ного духу: “Всім своїм корінням і націо- нальними порухами мова сплетена з си- лою національного духу, і чим сильніше діє на мову сила національного духу, тим пра- вильнішою і багатшою стає мова ...

Істинний синтез, пронизуючи мову сво- їм світлом, ніби блискавкою, переплыває з'єднані в ній речовини, як вогонь невідомого походження”.

Саме емоційно-чуттєвий характер української душі Василя Стуса спричинив- ся до появи таких вогнених рядків:

*Бо вже не я — лише жива жарина
горить в мені. Лиш нею я живу.
То пропикає душу Україна —
та, за котрою погляд марно рву ...
тож дай мені — дійти і не зотліти,
дійти і не зотліти — дай мені!
Дозволь мені, мій вечоровий світе,
упасти зерням в рідній борозні.*

(В. Стус. Вікна в позапростір. К., 1992 р.)

Василь Стус — поет глибоко націо- нальний за своєю духовною суттю, за спо- собом мислення, за характером мови. Ос- нова побудови текстів — тісне переплетін- ня слів — символів, кольорів, слівозмін, слововформ, стилістичних неологізмів, ав- торських висловів. Творча спадщина пое- та — це українська Біблія, за якою треба виховувати молодь у дусі справжнього ук- раїнства.

Поетове слово — буря думок, почут-

тів, асоціацій! Мова збагачується новими словами, новими значеннями, новими ви- разами:

*Чекання, безбереге, мов чуття,
що мертве і живе наполовину,
наполовину знає і незнає,
переростає свого страстотерпця
на голову і зносить до зір,
недовідомих прагнучи галактик.*

(В. Стус. Т. 2, стор. 44.)

Поетичний геній Стуса допомагає нам зрозуміти єдність світів, проникнути у ве- ликовий світ, зрозуміти, що духовність — це функціонування людини як мікрокосму:

*Ота зоря вістунка твого шляху,
хреста і долі — ніби вічна мати,
вивищена до неба (від землі
на відстань справедливості), прощає
тобі хвилину розпачу, дає наснагу
віри, що далекий всесвіт
почув твої тьмянний клич...*

У поезіях Василя Стуса акумулюється вся повнота його світобачення. Він мріяв про пробудження національної самосві- домості українців, про духовне вдоскона- лення сутності людини. Глибина думки більшості його поезій потребує читача підготовленого, освіченого. Він далеко випередив свій час. Можливо, деякі гли- бини його поезії здатні осмислити тільки далекі нащадки... та, як і передбачав По- ет, він повертається до нас “своїм страж- денням і незлим обличчям”, зі своєю по- етичною спадщиною, ім'я якій — Справ- жність.

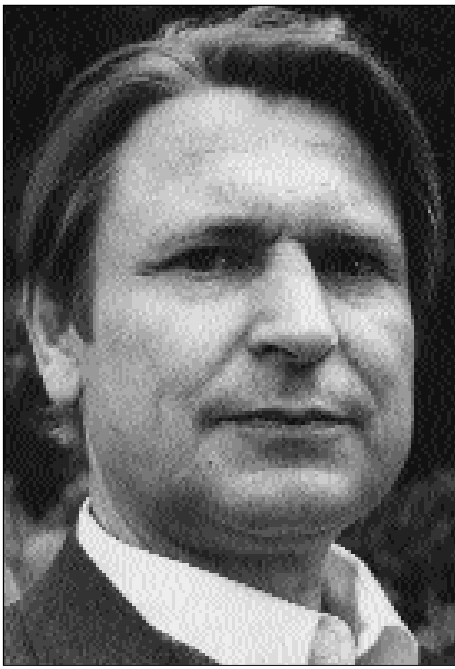
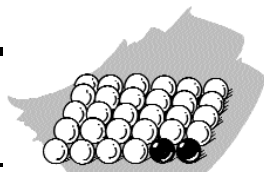
Саме сьогодні, коли основною причи- ною ідеологічного фальшу є втрата україн- цями безпосередніх зв'язків із національ- ною енергетикою і духовною культурою, вивчення творчої спадщини Василя Стуса є актуальним. Бо, прилучившись до твор- чого духу генія, можна примножити свої сили в боротьбі за національний поступ і дати будівничий поштовх поруйнованому суспільству.

●

М. ГУРЕЦЬ,

викладач

Глухівського державного педагогічного

ВРЯТУЙМОСЯ БЕЗ ПОСТРІЛІВ

“Возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло їх поставлю слово”, — сказав Шевченко. І поставив. А що ми зробили із Шевченковим огненним словом?.. Комуні-імперський диявол, анархіст підмінив нам Боже Слово, і воно перестало будувати нам український світ. Словами почали прикривати руйнування України. І доки ми не вернемо нашому Слову будівничу дію, воно й надалі буде євангелієм від лукавого і вестиме Україну до непоправної катастрофи.

Якісь ми нещасні у своїй любові до України, всього українського: мови, літератури, книгодрукування, починаючи від Президента (чи не гра це?..) і кінчаючи сільським учителем. Ми й досі, вже у своїй державі, наче чогось *випрошуємо*. Просимо нас зрозуміти, що ми маємо законне, людське право вдома, в Україні (бо більше ж ніде нам такого права ніхто не дасть!) на свою мову, якій би жодна інша не заважала функціонувати, просимо не насідати на нас із російською мовою, не русифікувати нас. Захищаючись од запеклих чужинців-русифікаторів, шовіністів, ми, як ті сироти, виправдовуємося перед цими погромниками. А треба захищатися наступом і тільки наступом. Треба записати на своїй шкірі, у своїх генах одну святу істину та за нею жити й діяти: “Завжди правий той, хто захищає своє, і завжди не правий той, хто руйнує чуже”. А як в усьому світі чинять з руйнучими — відомо.

Україна без української мови — це як храм без образу Божого, без віри. Такий храм перетворюється на музей запеклих безбожників, на колбуд або склад усілякого сміття, просто на руїну. Якраз саме зараз, затиснувши з усіх боків мову корінної нації в Україні, і перетворили саму Україну на отакій проїжджий двір для всіляких пройдисвітів, на бездуховне звалище європейського позакультурного непотребу, на нову “руїну”. Без української мови, а отже, й своєї української духовності не добудуємо української держави в Україні, а без держави тепер уже остаточно її погубимо. Це треба запам’ятати кожному в Україні, як “Отче наш”.

Долю Української держави вирішуватиме не зброя, а українська мова. Відстоїмо її, заговоримо всі поголовно нею усно і книжно, врятуємо Україну без жодного пострілу.

Що таке національна ідея? Чого тільки не розуміють під цим поняттям! Наїстися, “накорміть народ” — оце для багатьох і вся по суті національна ідея. І такі “теоретики” зовсім не горять про основне: про будівництво не абст-

рактної (фактично антиукраїнської) держави, а української України. А це — відродження української мови (єдиної державної мови) й української культури та духовності. Решта додасться. Буде процвітати українська мова і духовність, житимуть й інші мови й культурні нацменшини. Коли ж і далі пануватиме в Україні нацменшинська російська мова — не буде життя ні українській мові, ні мовам усіх нацменшин, крім російської. Убережи нас, Боже, від такої “національної ідеї”, істинне ім’я якій — прихована, хитра, агресивно-зажерлива русифікація.

Те, що Україна запросила Папу Івана Павла II всупереч волі Москви, свідчить про одне: Україна вже має достатній запас державницької інерції. Нас уже не зупиниш ніякими кремлівськими окриками й погрозами. Візит Папи зміцнив наші позиції. Зерна Папиної мудрості посіялися в серцях українців, особливо молоді й дадуть гарні сходи. Папа сказав нам українською мовою, що ми — українці й маємо берегти свою державу, будувати її, не спокушаючись утечею за кордон.

А головне — наші душі стали просвітлені від його слова батьківського. Він сказав нам: “Якщо людина не дивиться в небо, то вона втрачає обрії своєї земної дороги”. Наше небо — Бог і Україна.

Ситуація з Українською державою така. Якщо нашу державу порівняти з літаком, то це сучасний швидкохідний сріблястоблискучий лайнер, а от екіпаж для нього взятий просто з есерівського “кукурудника”. Цей екіпаж не зугарний підняти лайнера в повітря, не може, не наважується і не хоче, а тому ось уже 10 років кермує його по землі, імітуючи державний політ на божевільних швидкоходах. Ми ж, пасажери, ждали-ждали злету та вже й рукою махнули на цей екіпаж. Дехто пропонує виявляти кожному на своєму місці ініціативу, тобто сидіти й розгйдуватися в сидінні, вдаючи, що цим самим він надає швидкості “польоту” лайнера. Дехто намагається в цій безнадії відгвинчувати різні блискучі деталі собі в господарство чи щоб продати як брукт.

Так і “летимо” — червем по землі...

Держава і мова в усьому світі — поняття тожні, рівнозначні. Так має бути й у нас, в Україні: Держава дорівнює українській мові. Інакше це не наша держава. Так воно поки що і є насправді: маємо державу, та тільки не зовсім свою, а скорше якогось нахабного Глухонімого до України, її духовності.

Наша школа виховує поки що не патріотів, а внутрішніх емігрантів, яким усе українське чуже-чужіє, і вони живуть в Україні російськими, перебувають у російському силовому полі. Як переконати вчителів, що таке виховання — смертельне для України?!

При виконанні Гімну України я вперше не стояв у залі просто струнко, як “дубина советська”, а, за прикладом деякого з хлопців, приклав праву руку до грудей і раптом почув биття свого серця. Воно билось в одному ритмі з Гімном. Це було злиття з найголовнішою музикою Держави не тільки духовне, а й фізичне.

І хочеться мені сказати людям: “Прикладіть і ви праву руку до грудей під час звучання Гімну. Ви почуете себе в цю мить і визнаєте про себе щось таке прекрасне, про що, може, тільки здогадувалися раніше”.

Нарешті отримав новий паспорт. Боже, який же гідкий наш “український” паспорт. Він, як і “советський” — відверто двомовний, але там хоч національність було вказано, а тут замість “українець” мене позначено “чоловіча стать (мужской пол)”. Бридота! Така ганьба знову читати себе ще й російською мовою. Це ж проти природи Української держави і проти Конституції України, в якій не надано такого права нацменській російській мові — бути офіційною. Це наруга над Україною. Невже ми й досі в Союзі?!

Сотні тисяч листів написано громадянами України, в яких вони просили свою державу захистити їх від колоніальної ганьби. Держава не почула. Вдала, що не почула. То чия вона держава? — запитую я в день 10-ої річниці Незалежності. — Кого ця держава слухає? Кому вона служить?..

І ще одне... Які ж ми наївні стосовно “рускоязычного” населення в Україні! Мовляв, доб’ємось економічного зростання — і всі вони “полюблять” українську мову й перестануть домагатися статусу державної (офіційної) російській мові. Та зовсім навпаки! Зараз російськомовним головне на думці — наїстися, тому й голосують за комуністів, які вже сто років усе обіцяють нагодувати весь світ. Мова ж — то поки що для простого російськомовного загалу на голодний шлунок — висока матерія, розкіш. Але як тільки це населення наїстися, то зразу ж сейсмично відгукнеться на заклики різних зайдисвітів типу гриньовського “СЛОНа” — надати російській мові статус державної (офіційної). Так що треба нам бути розумними й перестати ловити їав, а непоступливо вести боротьбу за єдину державну мову в Україні — українську — вже сьогодні, не чекаючи й не надіючись на економічне зростання. Воно саме по собі, механічно не врятує Україну від запеклої русифікації, а навіть, кажу, употужнить русифікацію. Боронімося 10-ю статтею Конституції рішуче, наступально, щоб не довелося потім удаватися до крайніх методів свого порятунку від захланної московської асиміляції.

Василь ЗАХАРЧЕНКО,
м. Черкаси

ЧОМУ МИ БІДНІ? Неювілейні роздуми

Пам’ятаєте анекдот про те, як на початку 30-х років минулого століття один чоловік лаяв царську владу за те, що не запасла продуктів на багато років наперед? Цілі покоління були виховані під цим девізом — паплюження всього дореволюційного й вихвалання титанічної турботи Компартії про радянських людей. Яка не лише пам’ятники В. І. Леніну поставила по всіх містах і селах, а й фабрики, заводи, школи, лікарні будувала. А от кого нині мають лаяти жителі села Пекарів, що в Сосницькому районі? Тут приміщення школи до останнього часу було розміщене в колишньому поміщицькому маєтку, якому виповнилося не багато не мало, а цілих 154 роки. Як розповів мені нинішній сільський голова Пекарева Микола Попела, капітальний ремонт у будинку проводився хіба що до Жовтневої революції. Залізна покрівля давно тече, наче решето, стеля пропала. Колони на вході до будинку багато разів зміцнювали. Ще років 18 тому до села приїздила комісія з Чернігова й визнала школу аварійною. На другому поверсі бу-

динку ніхто не навчався ще з 50-их років. Заняття проходили на першому поверсі. Правда, у 80-их у селі почали споруджувати нову школу на 190 місць. Звели стіни, покрівлю, але держава припинила фінансування. На початку 90-их роботи “заморозили”. грошей ще потрібно чимало — приблизно половину тих, що вже затрачені на об’єкт. Звичайно, ніякої надії на те, що роботи відновляться, в людей немає. Але ж діти в селі є.

Тому батьки на загальних зборах місцевого сільгоспооперативу порушили питання про те, щоб велике і майже порожнє приміщення контори господарства передати школі. Ще у 1999 році всі погодилися передати другий поверх контори сільгоспооперативу з балансу господарства. Коли у травні 2000 року кооператив був реорганізований у товариство з обмеженою відповідальністю, то й тоді на зборах підтвердили рішення про передачу контори, виведення її з паювання. І в 2001 році згадане рішення підтвердили ще раз.

Начебто всі були “за”, в тому числі й керівництво ТОВ. “Однак до

останнього часу переселення школи стримувало те, що керівник господарства зі своєю бухгалтерією ніяк не міг вийхати з будинку, — каже сільський голова.

Може, конторі ТОВ нікуди переїздити? З цим усе гаразд — йому передається добротне приміщення початкової школи. В ній 4 кімнати — вистачить з лишком. Тоді зовсім незрозумілою є ця тяганина.

Тим часом не все на Чернігівщині робиться так, як мокре горить. До прикладу: коли у Дягові Менського району в ніч із 30 червня на 1 липня хтось зіпхнув з постаменту великий гіпсовий бюст Леніна, який тут рейвах піднявся! Сільський голова запрошував до сільради хлопців, на яких упала підозра в замаху на “вождя”. Від них вимагали поставити бюст на місце, погрожували зверненням за допомогою до СБУ. Але, не чекаючи виявлення причетних до скинення пам’ятника, спільними зусиллями сільради та сільгоспооперативу бюст знову затягли на постамент...

Багато хто і на 10-му році незалежності України вважає, що Ленін

— то наша історія і не варто його чіпати. Забуваючи при цьому, скільки крові й горя приніс організований ним у 1917 році Жовтневий переворот, про те, як руками більшовиків під проводом Леніна була задушена незалежна Україна у 1918—20 роках. Як морили наш народ голодом і на початку 20-их, і в 32—33 роках, і після війни... Бо знову при владі ті, хто у всіх негараздах звинувачує міжнародний імперіалізм, погоду та народ, який не досить терплячий. Система майже не змінилася. Тому й зустрічаємо 10-ліття незалежності

України у великій бідності, зате під проводом вчорашніх комуністів — нинішніх олігархів. Тому й діти навчаються в аварійних приміщеннях, люди сидять у спеку без води, безробіття сягнуло небаченого рівня, заробітки у вчителів такі, щоб тільки не вмерти з голоду. А там, дивись, ще й на виборах дамо себе в черговий раз обдурити.

Розумні люди вчать на чужих помилках, а ми й на своїх не вміємо. Чи не тому бідні?

Валерій МАГУЛА

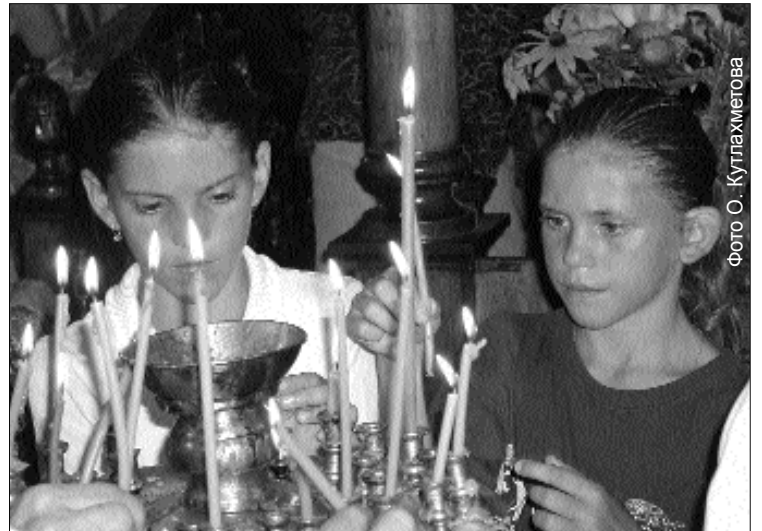

фото О. Кулехметова

Дай, Боже, батькам розум, а дітям — науку

Лариса КАДИРОВА: «МЕНЕ БОЛИТЬ ТЕ, ЩО ЛЮДИНА КУЛЬТУРИ — ПРИНИЖЕНА, ПОСТАВЛЕНА НА КОЛІНА»

законами, які забезпечували б додаткове фінансування, оскільки місцеві бюджети не спроможні покрити всі необхідні видатки на творчі та господарські потреби театру?

— Звичайно. Цей процес буде успішним і ми матимемо театр тоді, коли, нарешті, почне діяти Закон про меценатство, про культуру, про творчі Спілки.

— Чи не здається вам, що через те, що ухвалені Закони не діють, — гасла про відродження національної культури і духовності стали програвшими?

— Саме через те, що ухвалені Закони не діють, ейфорія з приводу того, що ось ми незалежні, ось тепер..., ось переступимо тільки поріг — і все почнеться: розвиток національної культури, відродження духовності, адже

ми всі гідні цього — ейфорія ця пройшла. І до того часу, поки Україна не стане правовою державою; до того часу, поки в Україні не буде стабільно працювати економіка — говорити про нормальний розвиток культури неможливо. Це настільки все взаємопов'язано, це надзвичайно міцний, абсолютний танDEM: економіка — культура, політика — культура, але перед у ньому, все-таки, веде культура. Від культури залежить економіка: не тільки як вона буде розвиватися, а й культура економіки. Від культури залежить політика, як нас сприйматимуть у світі. Від діячів культури, інтелігентних людей залежить, як будуть у світі говорити про державу: як про інтелігентну, правову з нормальною політикою, з нормальною економікою і дуже високою культурою. Сьогодні, на жаль, наші митці не мають можливості їздити за кордон, а про нас як державу судять по наших політиках, економістах, які там бувають, і по тому, що ми робимо в нашій державі щодо реформ.

Як на мене, розвиток культури, політики, економіки — це взаємний процес, у якому має домінувати народ, з його проблемами, рівнем життя та культурою. Не можна сьогодні говорити: "Я люблю народ", — і нічого для того народу не робити. Нарешті, повинні бути конкретні справи!

— І стосовно культури?..

— Щодо культури, то повинна бути нормальна політика. Паритетна, а не за залишковим принципом, як у радянські часи. Так не може бути.

— Що ви маєте на увазі?

— Я не кажу, що держава має турбуватися... Держава повинна створити належне правове поле для розвитку культури! Закони повинні діяти. Наприклад, якби діяв Закон про меценатство, спонсорство, людині було б вигідно вкладати в культуру гроші. У нас є меценати, є багаті люди. Є, зрештою, люди,

які розуміють, що є для суспільства, нації — культура, і, незважаючи на абсурдність податкової політики, допомагають своїми коштами створювати вистави, влаштовувати виставки, видавати мистецькі альбоми, сплачуючи при цьому податки, що дорівнюють сумі спонсорських пожертв. За що?..

— Сьогодні доводиться чути чимало пропозицій щодо підтримки як театру, так і митців. Чи маєте ви своє бачення цієї проблеми?

— Моя теорія полягає в тому, щоб підтримати тих, хто зберіг нам нашу культуру. Зараз ці люди, можливо, не можуть працювати на повну силу, але їх треба підтримати і бути вдячними за те, що вони зробили, особливо підтримати тих, хто йде за ними і за нами, і які мусять це зрозуміти. Але для того, щоб вони зрозуміли, їм треба створити умови, аби вони не бігали по заробітках, а впливали в мистецький процес, переймаючи фахову майстерність від старших, досвід, дух професії, розвиваючи її так, як вони — молоді — розуміють її відповідно до вимог часу і загальних сучасних мистецьких тенденцій. На жаль, наступності у професії сьогодні немає. А прагматизм у мистецтві ніколи не лікував. Кожен митець має бути прагматичним у якихось своїх планах, але цивілізацію рухають уперед романтики, альтруїсти. Та лише на цих рисах митців розвиток мистецтва не може тривати вічно. Необхідне надійне плече держави...

— Що вас, як актрису, найбільше болить у цій ситуації?

— Мене, взагалі, дуже болить те, що людина культури в нашому суспільстві принижена. Вона поставлена на коліна. Чому?.. Коли мені чиновники кажуть: "Ти актриса європейського рівня, входив до десятку краєвих актрис Європи", — то мені хочеться їм сказати: "Дайте ж мені відчуття це на моїй власній землі, з якої я не хочу їхати. Дайте мені можливість не бігати з однієї роботи на другу, щоб заробити на життя! "Адже мусить бути юридична угода між державою і людьми творчих професій чи закон, згідно з яким митець віддає свій талант, дар божий людям, а держава створює юридичні засади для цього. Ясна річ, що стипендія від Президента — це замало. Гранти — це недостатньо. Творча праця, як будь-яка інша, повинна мати ціну. Люди мають почуватися людьми і в культурі, а не бути лише обслуговуючим владу персоналом! Це буде цивілізованим на європейському рівні ставленням держави до людей культури і мистецтва.

— Сьогодні побутує думка, що у нас до митця приходять визнання по смерті або коли він виїздить за межі України. Чому так?

— Знаєте, цей феномен притаманний людській істоті. Про мертвих, зазвичай, погано не говорять. А коли людина раптом іде з життя, лише тоді ми усвідомлюємо її вагу. Це, як не прикро, є в людській істоті, в самій природі людини, а не в ментальності.

— Львівський театр імені Марії Заньковецької й досі асоціюється у театралів з ім'ям актриси Лариси Кадирової, а чим він був і є сьогодні для неї?..

— Львів — це моя окрема людська ніша, яка болить, нагадує про себе, якої я ніколи в житті не зможу позбутися, з якою пов'язане все моє життя із самого першого слова і кроку в мистецтві.

— Чи погоджуєтесь ви з думкою, що "українська культура йде на дно, як "Титанік"?"

— Почитайте листи Сенеки. Він тоді писав те саме: що культура зникає, йде на дно, правда, тоді не було ще "Титаніка". Але існували проблеми батьків і дітей, добра і зла — такі самі. Я читаю його і думаю, наче він про наш час пише. Словом, те, що притаманне людству сьогодні, існувало завжди. Але ми, пройшовши таку біблійну історію, — повинні бути того свідомі. І маємо бути мудримися історією, досвідом і тим, що ми, нарешті, маємо свою державу... То будемо господарями в ній! Треба мати пам'ять не лише про минуле, а й про майбутнє. Себто, ту пам'ять, яка допомагатиме майбутньому, а не тільки звертатися сьогодні до історії і до минулого. Треба акумулювати в собі пам'ять віків, щоб мати майбутнє.

АМАТОРСЬКИЙ, ПРОСВІТНИЦЬКИЙ, НАРОДНИЙ

Самодіяльний аматорський театр в Україні і, зокрема, на Черкащині зародився ще в XIX ст. Це були поодинокі колективи, що діяли в складних умовах всіляких обмежень і заборон. Послаблення цензурних утисків та скасування деяких обмежень для українського театру настало в 1905—1907 рр., тоді ж значно позвинулася діяльність аматорських колективів. Цьому сприяли і новостворені культурно-освітні товариства "Просвіта". Вони рекомендували репертуар для народного театру, запрошували кваліфікованих керівників для аматорів тощо.

Починаючи з 1915 р., ширяться і відроджуються просвітянські товариства і ними ж організовуються театральні гуртки. В нашому краї першим осередком став гурток аматорського театрального мистецтва і товариства "Просвіта" в с. Ротмистрівка Смілянського повіту.

Події лютевої революції 1917 р. створили сприятливі умови для національного відродження українського народу. Основною організаційною формою цього руху стають товариства "Просвіта". Вони масово виникають як у губернських містах, так і в глухих українських селах. Їхня діяльність виявлялася в проведенні вистав для громадян, літературних вечорів, лекцій, читань, організації національних хорів, формуванні бібліотек тощо. У багатьох випадках при "Просвітах" створювалися драматичні гуртки.

На Черкащині в 1917—1919 рр. такі гуртки існували в селах В'язівка, Дубіївка, Завадівка, Мліїв, М.-Бузуків, Суботів, Царська Слобода, Шелепухи, м. Городище, м. Черкаси, м. Канів і селах повіту. Відомо, що вистави та музичні вечори просвіт'янами проводилися також в селах Жаботин, Леськи, Мошни, Степанки та інших.

Організація "Просвітою" сотень драматичних гуртків у межах України потребувала об'єднання зусиль в цій справі. Так, уже в жовтні 1917 р. при Генеральному Секретарстві народної Освіти було закладено Театральний Відділ. У листі до голови черкаської Шкільної Ради про це сповіщалося так: "У великих культурних заходах, що полягли на "Просвітах", чільне місце займає народний театр. Допомогати організації таких народних театрів і є перше завдання Театрального відділу".

В переважній більшості засновувалися "Просвіти" і драматичні гуртки вчителями. Вони енергійно взялися за цю патріотичну працю, пробуджуючи національну свідомість у населення. Репертуар вистав складали українська класична драматургія: п'єси "Бувайщина", "Сватання на Гончарівці", "Назар Стодоля", "Перемудрив" та інші. Акторами виступали не лише представники місцевої інтелігенції, а й прості селяни.

Вистави аматорських колективів були платними. Невеличкий прибуток витрачався на просвітні справи та благодійність.

Оскільки клубів на той час в селах не було, то вистави ставилися в школі на тимчасово оздоблений сцені.

Як зазначали ще в той час самі просвіт'яни, труднощами в їхній роботі були: "брак культурних сил", "нестача коштів", "пияцтво і народна темнота". Не сприяла аматорам і політична ситуація в Україні: війна, розруха, зміна влади.

В 1919—1920 рр. На Черкащині установлюється радянська влада. На перших порах більшовики підтримували "Просвіти" і їх діяльність, але згодом почалася їх "советізація". В 1922 р. "Просвіти" були ліквідовані, а разом з ними припинили своє існування і самодіяльні драматичні гуртки, які за п'ять років свого існування стали осередками національно-патріотичного виховання. Але саме цим були несумісними із більшовицькою ідеологією.

Микола ЩЕРБИНА,
кращезнавець,
член товариства "Просвіта"

ОЛЕСЬ ГОНЧАР (Із щоденника)

17 травня 1989

Любов до України — єдине моє багатство. Пишно звучить? Але це істинна правда душі. Якщо хочеться ще пожити, то тільки ради цього. Нічого іншого не шукаю, не прагну, гіркий досвід літ навчив, як багато довкола нещирих, лицемірних; людина правдива, якій можна довіритись до кінця, — в наш час велика рідкість. Кожне розчарування переживаю з тяжким болем. Дедалі менше сил, здоров'я витікає, колишні друзі віддаляються... Тільки вона, Україна, не зрадить.

Якщо не припиниться русифікація ця дика, Україні нічого не залишиться, як скористатися своїм конституційним правом про вільний вихід із Союзу. І винною в цьому буде тільки бюрократія, ця тупа осканжена сила, що перейняла від царського чиновництва погляд на Україну як на свою колонію.

3 березня 1991

Процес суверенізації України, як і самий розпад імперії, можливо, розтягнеться на багато років. Це, звичайно, затримає історичний розвиток і, мабуть, коштуватиме Україні чималих витрат.

Ах, як я хотів би помилитись у своїх передчуттях!

Як би хотілось дожити до тих днів омріяних... Але ж скільки чорних осатанілих сил стає на шляху. Реакція лютішає, і "той" погрожує... І Захід не хоче допомогти. Тяжко. Як тяжко, не діждавшись цвіту вишневого, умирати наповесні!..

4.04.1991

Вірно помічено: українські гетьмани першими проклали дорогу до Сибіру (Многогірський), на Соловки (Калнишевський) і в Петропавлівську фортецю (Полуботок)...

Яка ж вона довга виявилась, ця дорога! Аж до Плужника, Курбаса і Зерова... Аж до Василя Стуса!..

І вони хочуть, щоб ми все це забули?

Ні, Україна це запам'ятає на віки-віків...

14.04.1991

3 Народичів надіслали районну газету з сильною повістю Катерини Мотрич про долю самотньої жінки-смертниці, що не захотіла переселятись із зони... (хоча й знає міру небезпеки). Взагалі люди Полісся вражають силою любові до рідного краю. "Нікуди я не поїду. Нікуди! Без цієї землі я швидше згину, ніж на ній..." Ось така психологія. Чорнобильська трагедія сприймається як гріх, як покара за щось. Може, за те, що дали зневолити себе. Зараз весь край відверто шле прокляття катам. Трагедія виявила і силу любові, і силу гніву, що їх таїть у собі українська душа.

16 травня 1991

Обговорюється проект Конституції України. Реакція нападає озлоблено. Демократи виступають розумно, переконливо, але ж їх меншість.

"Вечірка" дає фото: омонівці чинять розправу над киянами, що рвуться до приміщення суду, де має відбуватись процес над Хмарою. Розправа брутальна, цинічна.

Тривожно.

Всі зараз про економіку, всі наші біди, мовляв, почалися з неї, з кризи економічної. Я ж певен, що це — похідне, не причина, а вже лише наслідок.

Першопричина трагедії нашого суспільства — криза моральна! Коли було скинуто з дзвіниці перший дзвін, викинуто з хати ікону, коли діти почули, як дорослі в хаті лихословлять (раніше і чортихнутись в українській хаті вважалося гріхом і непристойністю), — отоді почалась деградація суспільства, розвал життя. І не дивно, що з'явився Чорнобиль і катастрофічно зростає злочинність. Бог дає нам

Травень, 1992 рік. Університет Альберти (Канада). Після присвоєння звання Почесного доктора літератури Олеся Гончару. Біля погруддя Миколи Лисенка: Петро Саварин, Валентина Гончар, Олесь Гончар, Оля

останній шанс — врятувати націю! Якщо пропустимо цей шанс — кінець життю.

8.07.1991

Світову війну розв'язали Сталін і Гітлер, цебто не ці дві особи, як такі, а ті політичні сили, що стояли за ними: фашизм і тоталітаризм.

...Не забудьмо, що такі "ідеологи" як Щербіцький, Ватченко, Єльченко та інші — це ж вони організували той злочинний парад 1.V.1986, коли діти простих киян мусили марширувати Хрещатиком, вітаючи лідерів КПРС, а діти й онуки тих "лідерів" в день трагедії були вже далеко від Києва — літаками їх спішно вивезли в Болгарію, під опіку Тодора Живкова!..

Отак діяла мафія міжнародна — куди там сицилійській!

13 липня 1991

Україна для мене загадка! Триста років її нищили, руйнували її душу, найкращих синів її поглинули Соловки та Магадани, злочинний так званий "Центр" на слав на неї Чорнобиль, а до того витоптував війнами, морив голодом, тюрми завжди були — як і всі концтабори — переповнені українцями, я вже

не кажу про турецькі галери, про варшавські публічні страти, — здавалось би, давно цієї України не повинно б уже бути на світі, а вона, а вона живе! Уквітчала жовто-блакитними стягами та волелюбними гаслами палац "Україна", а всередині святкує річницю Незалежності (йдеться про прийняття Декларації про державний суверенітет України — *ред.*), співає, танцює, виконує натхненно "Моли-тву", і здається вона, Україна, сьогодні мені сильнішою, незбори-

мішою, ніж будь-коли!

У людській веремії, під гарячим сонцем, під гучне скандування проти Договору підбігають до мене гуртом якісь збуджені веселі юнаки, на ходу випалюють:

— Ми, молодша генерація Республіканської партії, вітаємо вас, Олеся Терентійовичу, вітаємо вашу мужність!..

Мене всього обдало світлом і теплом! Як вони здогадались, що не далі, як учора, мені, змученому відчаєм, хотілося вмерти! А зараз хочеться жити, жити! Це завдяки їм, юним, я пережив тут одну з найщасливіших миттєвостей життя!

16 липня 1991

Сьогодні свято в Україні. Святковість всюди чувається. Верховна Рада видала закон про амністію. Це справді чудовий суверенний подарунок багатьом нещасним та їхнім родинам. Всі сподіваються, що й Степан Хмара потрапить під амністію...

По "Вечірньому віснику" телевізії передала моє міні-інтерв'ю (після тривалих ігнорувань). Інтерв'ю простеньке:

— Наш суверенітет — у дорозі. Але ми неодмінно будемо там, де хочемо бути.

22 серпня 1991

Нарешті! Три чорні доби — позаду. Хунту арештовано.

У Москві біля російського Парламенту грандіозний мітинг переможців. В числі героїв названо і наших земляків...

На площі серед російських прапорів де-не-де і жовто-блакитні...

Отже, розвиднилось...

Але попереду перед Україною шлях нелегкий — до незалежності, до свободи.

Поки що люд живе в атмосфері ейфорії. Чи надовго?

22.08.91

Газети опублікували заяву української Ради Миру, де ми звернулись до юнаків України, котрі проходять службу у військах, із закликом виявити громадянську зрілість, відданість демократії, не заплямувати свою честь кров'ю тих, хто виступає проти хунти... Цим закликом (в

дуже непевний час) можна гордитись. Це, власне, те, що мала б зробити Верховна Рада республіки, та, на жаль, не зробила...

24 серпня 1991

День історичний: проголошення Незалежності України! Створення республіканської гвардії, збройних сил, — оце буде реальний захист суверенітету!

Цілий день у Верховній Раді бурхливий двобій демократії з партократами. Дуже згнівбив себе головуючий: робив усе, щоб своїм крутіством не допустити демократичних ухвал. Не все йому вдалося. Коли в зал внесли прапор жовто-блакитний, той прапор, що був на танку серед захисників Білого Дому Росії, головуючий зреагував жалюгідно, розвів руками:

— Що це таке?

Ніби вперше бачить жовто-блакитний колір... Мусили пояснити йому, що це той жовто-блакитний прапор, котрий був на барикадах у Москві, серед тих, хто стояв на смерть проти хунти.

Головуючий нічого кращого не спромігся зробити, як запхнути цей прапор... за статую Леніна... Але незабаром кореспонденти витягли полотнище прапора звідти, щоб бачила Україна, бачив світ...

...Слухаю Сесію Верховної Ради: яка гидота оця політика! Зраджують заради влади друзів, з якими дружили роками, вдаються до віроломства, стосунки людей аморальні, помічник президента хвалиться, який його шеф сквернослов... Що це за суспільство, що за устрій? Швидше б мені спекатись цього депутатства, кинути фальшивців, лицемірів — хочу дожити віку з самими книгами! Он їх повні полиці, найвірніших моїх друзів!.. Нема там порожніх, всі дорогі мені — незалежно — чи геній він, чи просто Яків Щоголів, чи Осип Маковей, чи Шевченко, чи Варвара Рєпніна, чи Бунін, чи запашний Шолохов, чи найлюбший мені Толстой — з їхніми людьми мені найкраще!

Підготувала

Валентина ГОНЧАР

Олесь Гончар із Григором Тютюнником та азербайджанським письменником Імраном Касумовим. 1979 р. Фото Валентини Гончар

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ — ВАДИМ СКОМАРОВСЬКИЙ

Вадим Петрович Скомаровський народився 1 червня 1937 року в мальовничому придніпровському селі Балико-Щучинка. Пише переважно для дітей. Видав близько тридцяти збірок віршів, казок, поем для молодших школярів і дошкільнят. Лауреат літературної премії імені Лесі Українки.

Вадим Скомаровський — помітна фігура в колі сатириків і гумористів. Автор дотепних, нерідко з іронічним відтінком, коротких віршів, мініатюр.

Вони й склали основу книги “Трасти і контрасти”, що побачила світ у видавництві “Український письменник” 1999 року. Сьогодні Вадим Скомаровський — гість редакції “Слово Просвіти”.

3 принуки

*Я хоч сповідував правду,
та був зациклений на догмі.
Степан Крижанівський*

Придавлені важким, як брила, пресом,
Творили Ви з принуки, далебі.
А ми ж Вам вірили, добродію професор,
Здається, більше, ніж самим собі.

Хто на черзі?

*Хто після... Римарука,
Герасим'юка, Малковича займе місце
в хрестоматіях з української
літератури для середньої школи?
Олександр Яровий*

Я вже достиг, як ранній овоч,
Та не позбувся душевних мук.
Хто в хрестоматіях?
Малкович,

Герасим'юк і Римарук.
А хто на черзі?
— Андрухович, —
Мені шепнули жартома.
А я ж достиг, як ранній овоч.
Невже дарма? Невже дарма?

Аристократ із гаража

*Олегові Черногузу, авторові роману
“Аристократ із Вапнярки”, частина
тиражу якого не потрапила у продаж.*

Відтоді, як на віковій межі
Заповнив ринок майже кожну шпарку,
Аристократ живе у гаражі
І мріє повернутись у Вапнярку.

Не відчуваючи утоми

*Анатолієві Мойсієнку,
поетові і вченому.*

Не відчуваючи утоми,
Писав химерні паліндроми,
А поки пробивавсь у друк,
Став мудрим доктором наук.

Рішучий крок

*Миколі Сому, відомому поетові,
який понад сорок років тому видав першу
збірку віршів “Йду на побачення”.*

Чи жартома, чи спересердя
Тепер він каже:
— Йду в безсмертя!

Петро Засенко-син Петрів

*Петрові Засенку, авторові
збірки віршів “На ярмарку вітрів”.*

Петро Засенко-син Петрів
Бував на ярмарку вітрів,

Але навряд, щоб свій ужинок
Поет поніс на дикий ринок.

Одверто кажучи

Ведучій української радіостанції.

У Вас така вимова, пані,
Хоч вуха затуляй зарані.

Завжди напоготові!

*Леонідові Горланчу, авторові
збірки віршів “Грозою січене плече”.*

У час тривожний, загадковий,
Коли від скрути аж пече,
Ти все ж підставити готовий
Грозою січене плече.

Не підповзай до Бортняка!

*Анатолієві Бортняку, авторові
збірки віршів “Витверезник для ліриків”.*

“Зелений змію” з буряка,
Не підповзай до Бортняка!
Хай вариво твоє хмільне
Хтось інший зопалу хильне.

Писака

Авторові рекламних оголошень.

Достатньо аркуша тобі,
Фломастера і клею,
Щоб оприлюднить на стовпі
Суцільну ахінею.

Блудний син

Блукав по світу Іваненко,
Забув, яка та мова наша,
І вдома замість: “Мамо, ненько!”
Звернувся до матері:
— Мамаша!

Змахнула потайки сльозину
І гірко усміхнулась мати:
— Відпочивай з дороги, сину,
Та будем вчитись розмовляти.

Мовою конвою

Клене він роки навісні,
Хитає скрушно головою,
Та ті прокльони показні,
Бо сам нерідко уві сні
Говорить мовою конвою.

Чванькові
(за Анатолієм Луначарським)

Чванько, тобі здалось уже,
Що ти — сучасний Беранже.
Ти справді — “б”, ти справді — “ж”,
А все-таки не Беранже.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПІСНЯ ПРО БАЙДУ

“1564 року Дмитро Вишневецький востаннє виступив проти Оттоманської імперії. З армією в 4 тисячі чоловік він зайшов до Молдавії, де якраз точилися міжусобні чвари, але його тут захопили в полон і відправили до Стамбула на страту. За “Хронікою Мартина Бельського”, козацького ватажка скинули з фортечного муру в Галаті на крюк; він провисів на ньому три дні, доки турки, обурені прокльонами, спрямованими проти мусульманської віри, застрелили його із луків. Багато істориків, зокрема Микола Костомаров та Дмитро Яворницький, погоджуються з версією Мартина Бельського і вважають, що розповідь про загибель Вишневецького лягла в основу славетної народної української пісні про “Байду-козака”; інші ж, як, скажімо, Володимир Голобуцький на підставі донесення — не зовсім зрозумілого — французького посла в Стамбулі, стверджують, що Вишневецького задушили і що пісня про Байду не пов'язана з його трагічною смертю...”

За кн.: “Гетьмани України”, К., 1991 р.

УРОЧИСТИЙ
ВІЌД ДО КИЄВА

“У вересні 1648 року козацьке військо під Пилипцями знову розгромило 30 000 армію польської шляхти, яка, перелякавшись чуток про наближення великої татарської орди, покинула свої обози. Хмельницький рушив до Львова, обложив місто, взяв викуп. Запорожці дійшли до Замостя, звідки їм відкрився шлях на Варшаву. Але гетьман знову марно простояв місяць, очікуючи виборів нового короля. Ян Казимир прислав Хмельницькому листа і просив його очікувати комісарів, які мали висунути умови миру. Гетьман у грудні урочисто вернувся до Києва, де його зустріли кияни, вище духівництво, дзвонили дзвони, стріляли з гармат. Хмельницького вітали як “нового Мойсея”, що визволив Україну з лядської неволі”.

За кн.: “Гетьмани України”, К., 1991 р.

ТАЄМНИЦЯ

“Тільки надвечір 6 травня домовина Шевченка прибула до Києва на Поділ, у Рождественську церкву... Генерал-губернатор категорично заборонив виголошувати промови над прахом поета; поліція розганяла натовп. 7 травня зранку, незважаючи на дощову погоду, до Рождественської церкви зібралось народу кілька тисяч: кожен хотів попрощатися з дорогим покійником. “Во время панихиды между народом протиснулась в глубоком трауре дама, положила на гроб поэта терновый венок и удалилась: красноречивее надгробных слов выразила она то, что чувствовал каждый из нас, провожая поэта-страдальца в могилу...” — розповідає М. Чалий. “Это произвело сенсацию, — доповнює ці свідчення М. Білозерський, — полиция убрала этот венок”.

Із кн.: “Т. Г. Шевченко. Біографія”, К., “Наукова думка”, 1984 р.

«ХІБА РЕВУТЬ ВОЛИ, ЯК ЯСЛА ПОВНІ?»

Не кожному пересічному читачеві відомо, що назву для свого роману Панас Мирний взяв із Кулішевого перекладу Книги Іова. Саме цей афоризм у книзі “Українська афористика” (Київ, видавничий центр “Просвіта”, 2001) чомусь “належить” Панасу Мирному... Йдеться не про докір редактору видання. Питання ставимо і до себе. Кому ж належить афоризм? Іову? Пантелеймону Кулішу? Панасу Мирному?... Пантелеймон Куліш переклав, оживив на мистецькому рівні, Панас Мирний утвердив, унаочнив, спопуляризував...

То кому ж належить цей афоризм?

Думаю, що до подібних афоризмів, а вони в книзі є, доречними були б навіть коментарі.

Безперечно, що книга “Українська афористика” заслуговує на схвальне слово. Це ж уперше в Україні ми спромоглися на подібне видання! Передмова до видання доктора мистецтвознавства, професора Вадима Скуратівського “Афоризм — колись і сьогодні” відзначається компетентністю, науковістю і блискучою обізнаністю з матеріалом.

Думаю, що авторам не варто було навіть робити застережень стосовно “недоліків книги”...

Книга вдалася, і таки дуже потрібна книга. Вадим Скуратів-

ський у передмові пише: “Є в цьому національному афористичному Монблані єдине його світоглядне підніжжя, спільне для всіх представлених тут авторів. Від Івана Вишенського до Івана Драча. Від Івана Котляревського до Івана Франка. Від Климентія Зіновіва до Оксани Забужко і Євгена Яценка. Десятки імен. Сотні й сотні афоризмів...” Звісно, що місця для всіх (і часом дуже достойних) мудреців не вистачило, але зерно мудрості — повні ясла. Отож мудрим афоризмом хочеться завершити: “Хай не ревуть воли, як ясла повні!”

Василь ОСАДЧИЙ

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.

**Головний редактор
Любов Голота**

**Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук**

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук та Олег Бесський

**Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1,
заулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.
E-mail: prosvita@iatp.org.ua**

Індекс 30617.

Зам. № 3301214.

Наклад 3500.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»